

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БАС ПРОКУРАТУРАСЫНЫҢ
ЖАНЫНДАҒЫ ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ОРГАНДАРЫ АКАДЕМИЯСЫ

ИМАНҒАЛИЕВ ЕРЛАН ҚҰРМАНҒАЛИҰЛЫ

Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыруды
тергеу әдістемесі

«7М12303 – Құқық қорғау қызметі» (ғылыми және педагогикалық бағыт)
жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру бағдарламасының бағыты бойынша
Ұлттық қауіпсіздік және әскери істер магистрі дәрежесін қорғауға арналған
магистрлік диссертация

Ғылыми жетекші:

Жоғары оқу орнынан кейінгі білім
беру институты Арнайы заң пәндері
кафедрасының аға оқытушысы,

Р.А. Медиев

PhD докторы, қауымдастырылған
профессор (доцент), әділет кеңесшісі

Қосшы қ., 2024 ж.

ТҮЙІНДЕМЕ

Диссертациялық зерттеуде интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыруды тергеу әдістемесі мәселелерін зерттейді. Диссертациялық зерттеу кіріспеден, үш негізгі бөлімнен және оларға кіретін алты кіші бөлімнен, қорытындыдан, пайдаланылған көздер тізімінен тұрады.

Диссертациялық зерттеуде интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың криминалистикалық сипаттамасына, интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың тергеуді ерекшеліктеріне және интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың тергеу кезінде арнайы білімді пайдалану және жекелеген тергеу әрекеттерін жүргізу ерекшеліктеріне баса назар аударылды.

РЕЗЮМЕ

В диссертационном исследовании изучаются методика расследования организации незаконного игорного бизнеса с использованием сети интернет. Диссертационное исследование состоит из введения, трех основных разделов и шести входящих в них подразделов, заключения, списка использованных источников.

В диссертационном исследовании были сделаны акценты на криминалистическую характеристику организации незаконного игорного бизнеса с использованием сети интернет, особенности расследование организации незаконного игорного бизнеса с использованием сети интернет и особенности использования специальных знаний и производства отдельных следственных действий при расследовании организации незаконного игорного бизнеса с использованием сети интернет.

SUMMARY

The dissertation research examines the methodology for investigating the organization of an illegal gambling business using the Internet. The dissertation research consists of an introduction, three main sections and six subsections included in them, a conclusion, and a list of sources used.

The dissertation research focused on the forensic characteristics of the organization of an illegal gambling business using the Internet, the features of the investigation of the organization of an illegal gambling business using the Internet, and the features of using special knowledge and carrying out individual investigative actions when investigating the organization of an illegal gambling business using the Internet.

МАЗМҰНЫ

НОРМАТИВТІК СІЛТЕМЕЛЕР	6
БЕЛГІЛЕР МЕН ҚЫСҚАРТУЛАР	7
КІРІСПЕ	8
1. ИНТЕРНЕТ ЖЕЛІСІН ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП, ЗАҢСЫЗ ОЙЫН БИЗНЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ КРИМИНАЛИСТИКАЛЫҚ СИПАТТАМАСЫ	15
1.1 Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың фактілерін анықтау ерекшелігі	15
1.2 Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың криминалистикалық сипаттамасының мазмұны	21
2. ИНТЕРНЕТ ЖЕЛІСІН ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП, ЗАҢСЫЗ ОЙЫН БИЗНЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ТЕРГЕУДІ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	28
2.1 Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың фактілерін анықтау ерекшелігі	28
2.2 Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың тергеу кезінде туындайтын типтік жағдайларда жедел- тергеу тобының іс-қимыл алгоритмі	32
3. ИНТЕРНЕТ ЖЕЛІСІН ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП, ЗАҢСЫЗ ОЙЫН БИЗНЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ТЕРГЕУ КЕЗІНДЕ АРНАЙЫ БІЛІМДІ ПАЙДАЛАНУ ЖӘНЕ ЖЕКЕЛЕГЕН ТЕРГЕУ ӘРЕКЕТТЕРІН ЖҮРГІЗУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	49

3.1 Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың тергеу кезінде жекелеген тергеу әрекеттерін жүргізудің тактикалық ерекшеліктері	49
3.2 Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың тергеу кезінде арнайы білімді пайдалану ерекшелігі	56
ҚОРЫТЫНДЫ	77
ҚОЛДАНЫЛҒАН ДЕРЕККӨЗДЕР ТІЗБЕСІ	87
ҚОСЫМША 1. Енгізу актісі	92
ҚОСЫМША 2. Енгізу актісі	93

НОРМАТИВТІК СІЛТЕМЕЛЕР

Осы диссертацияда мынадай стандарттарға сілтемелер пайдаланылған:

1. Қазақстан Республикасының Қылмыстық Кодексі, 2014 жылғы 3 шілдеде қабылданған;
2. Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексі, 2014 жылғы 4 шілдеде қабылданған;
3. «Жедел-іздістіру қызметі туралы» Қазақстан Республикасының Заңы, 1994 жылғы 15 қыркүйекте қабылданған;
4. «Ойын бизнесі туралы» Қазақстан Республикасының Заңы, 2007 жылғы 12 қаңтарда қабылданған;
5. «Байланыс туралы» Қазақстан Республикасының Заңы, 2004 жылғы 5 шілдеде қабылданған;
6. «Қазақстан Республикасының құқықтық саясатының 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасының Жарлығы, 2021 жылғы 15 қазанда қабылданған;
7. «Телекоммуникациялар желілерінде Қазақстан Республикасы заңнамасының талаптарын сақтау мәселелері бойынша мемлекеттік органдардың өзара іс-қимыл жасасу қағидаларын бекіту туралы» Бұйрығы, 2022 жылғы 27 қыркүйекте қабылданған;
8. «Лотереялар және лотерея қызметі туралы» Қазақстан Республикасының Заңы, 2016 жылғы 9 сәуірде қабылданған.

БЕЛГІЛЕР МЕН ҚЫСҚАРТУЛАР

ДК	–	Дербес компьютер
ЖТӘ	–	Жасырын тергеу әрекеттері
ЖІҚ	–	Жедел-іздістіру қызметі
ЖІІ	–	Жедел іздестіру іс-шаралары
ҚК	–	Қылмыстық кодексі
ҚПК	–	Қылмыстық процесстік кодексі
РММ	–	Республикалық мемлекеттік мекеме
ҚР	–	Қазақстан Республикасы
қ.	–	қала
ҚАО ААЖ	–	Құқық қорғау, арнаулы мемлекеттік және өзге де органдардың ақпараттық алмасу жүйесі
СДТБТ	–	Сотқа дейінгі тергеп-тексерудің бірыңғай тізілімі
т.б.	–	тағы басқа

КІРІСПЕ

Жүргізілетін зерттеудің өзектілігі. Қазіргі уақытта Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру, қылмыскерлермен мемлекетіміздің аумақта жүргізіле отырып, кәмелетке толмаған тұлғалардың оған еркін қол жеткізуіне байланысты күрделі проблемаға айналуға.

Қазақстандағы Қоғамдық саясат институты республика азаматтары арасында онлайн сауалнама жүргізді. Зерттеу нәтижесі оның қатысушыларының 3% - ы құмар ойыншылардың өздері екенін мойындағанын көрсетті. Сауалнамаға қатысқандардың тағы 22% - ы жақын ортада - достары мен туыстарының арасында құмар ойыншылар бар екенін атап өтті [1].

Бұл ретте азаматтардың жартысынан астамы, 58% - ы проблеманың бар екендігі туралы хабардар етілген. Сауалнамаға қатысқандардың 17% - ы ешқашан лудомания жағдайларын бастан өткермегенін, тіпті олардың не екенін білмейтінін атап өтті [1].

Қазақстан Республикасының ойын бизнесі саласындағы заңнамасы үнемі дамып отырады, сондай-ақ осы қызмет түрін ашу және тергеу ерекшеліктері жетілдіріліп отырады.

Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 12 қаңтардағы N 219 «Ойын бизнесі туралы» заңының 6-бабы, 2-тармағының 2-бөліміне сәйкес «Қазақстан Республикасының аумағында «Электрондық казино және интернет-казино қызметіне» тыйым салынады» [2].

Көрсетілген заңның орындалуы қалай қамтамасыз етілген?

Интернет желісіндегі заңсыз ойын бизнесі интернет-сайттарда жүзеге асырылады. Осыған байланысты Қазақстан Республикасының 2004 жылғы 5 шілдедегі N 567 «Байланыс туралы» Заңының 1-1. тармағының 41-1-бабы бойынша [3] «Байланыс желілерінің және (немесе) құралдарының жұмысын тоқтата тұру тәртібі» жүргізіледі. Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрінің 2022 жылғы 27 қыркүйектегі № 409 бұйрығымен

[4] бекітілген телекоммуникация желілеріндегі Қазақстан Республикасы заңнамасының талаптарын сақтау мәселелері бойынша Мемлекеттік органдардың өзара іс-қимыл жасау қағидаларына сәйкес Қазақстан Республикасының заңдарымен және (немесе) заңды күшіне енген сот шешімдерімен таратуға тыйым салынған ақпарат туралы мәліметтері жіберіледі.

Құқық қорғау органдары жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізу арқылы Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесі ұйымдарын анықтайды, мысалы, «онлайн-казино» және Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникация министрлігінің Республикалық мемлекеттік мекеме (әрі қарай - РММ) «Ақпарат комитеті» «онлайн-казино» сайттарын заңсыз деп тану және жабу туралы сот органдарына талап қою енгізу туралы хабарламалар жібереді.

Осыған орай, Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыруды анықтау, тергеу және дәлелдеу мәселелері жасырын күйінде, ал осы қылмыстық әрекеттерді ұйымдастыратын адамдарға жаза қолдану қиындық туыдырып отыр.

Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыруды зерттеу цифрлық технологиялардың қарқынды дамуы мен онлайн-ойын платформаларының таралуы тұрғысынан өте өзекті. Желідегі заңсыз операторлар санының артуымен қаржылық алаяқтық, заңнаманы бұзу және қоғамдық қауіпсіздікке қауіп төну қаупі артады. Бұл зерттеу заңсыз ойын бизнесін тергеудің және оған қарсы тұрудың тиімді әдістерін жасауға көмектесіп қана қоймайды, сонымен қатар тұтынушылардың мүдделерін қорғауға және онлайн кеңістікте заңдылықты сақтауға ықпал етеді.

Жоғарыда айтылған қиындықтарға байланысты зерттеу тақырыбы өте өзекті әрі оның өз шешімін табуы осы саладағы құқықтық қатынастар үшін маңызды болып табылады.

Шешілетін ғылыми проблеманың немесе практикалық міндеттің қазіргі уақыттағы жағдайын бағалау. Бүгінгі таңда интернет арқылы заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру мәселесі құқықтық тәртіп пен киберқауіпсіздік саласындағы сын-қатерлердің алдыңғы қатарында тұр. Қазіргі жағдай технологияның қарқынды дамуымен және жаңа онлайн платформалардың үнемі пайда болуымен сипатталады. Бұл қаржылық тұрақтылыққа, тұтынушылардың қауіпсіздігіне және қылмыстық топтардың заңдарды айналып өту мүмкіндігіне қауіп төндіреді. Реттеу бағытындағы кейбір қадамдарға қарамастан, онлайн-кеңістіктегі заңсыз ойын операцияларын анықтауға, жолын кесуге және жазалауға бағытталған тергеу әдістерін жетілдірудің шұғыл қажеттілігі бар, бұл одан әрі зерттеулер жүргізудің және осы құбылыспен күресудің тиімді стратегияларын әзірлеудің маңыздылығын көрсетеді.

Интернет арқылы заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыруды тергеу әдістемесі саласындағы қосымша зерттеулердің қажеттілігі технологиялық ландшафттың үнемі өзгеруімен және қылмыстық элементтердің қазіргі цифрлық шындыққа бейімделуімен байланысты. Интернеттегі заңсыз құмар ойындармен күресудің қолданыстағы тәсілдері көбінесе қылмыстық топтар қолданатын заңдарды айналып өтудің жаңа әдістеріне ілесе алмайды. Бұл тергеу әдістерін үздіксіз талдау мен жаңартудың, жасанды интеллект және деректерді талдау сияқты озық технологияларды енгізудің онлайн-ортадағы заңсыз әрекеттерді тиімдірек анықтау және жолын кесу үшін маңыздылығын көрсетеді. Сонымен қатар, құқық қорғау органдары, заң шығарушылар және технологиялық қауымдастық арасындағы белсенді өзара әрекеттесу заңсыз онлайн құмар ойындарға қарсы тұрудың кешенді және тиімді стратегияларын әзірлеудің негізгі аспектісіне айналуға.

Зерттеу мақсаты, міндеттері, объектісі мен тақырыбы.

Зерттеудің мақсаты: Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру шеңберінде тергеу процесінің тиімділігін арттыруға бағытталған ұсынымдар әзірлеу.

Зерттеудің міндеттері:

- Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың криминалистикалық сипаттамасына талдау жүргізу;
- Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың тергеуді ерекшеліктерін зерттеу;
- Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың тергеу кезінде арнайы білімді пайдалану және жекелеген тергеу әрекеттерін жүргізу ерекшеліктеріне әдістеме әзірлеу.

Зерттеудің объектісі. Интернет желісін пайдалана отырып жүзеге асырылатын заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру жағдайлары болып табылады.

Зерттеу тақырыбы. Интернет желісін пайдалана отырып заңсыз ойындардың тәжірибелерін, оның ішінде олардың технологиялық, ұйымдастырушылық және құқықтық аспектілерін анықтауға, талдауға және жолын кесуге бағытталған тергеу әдістемесін әзірлеу болып табылады.

Зерттеуді жүргізудің әдістері мен әдіснамалық негіздері.

Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыруды тергеу әдістемесі бойынша зерттеу жүргізу үшін криминалистиканың, деректерді компьютерлік талдаудың және цифрлық тергеу сараптамасының заманауи әдістері қолданылатын болады. Әдістеме Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру технологияларын жүйелі талдауға, заңнамалық реттеуді зерттеуге және заңсыз әрекеттерді анықтау үшін техникалық құралдарды қолдануға негізделген. Зерттеудің негізгі элементтеріне транзакцияларды талдау, веб-ресурстарды бақылау, цифрлық іздерді анықтау және онлайн ойындар саласындағы заңсыз әрекеттердің жолын кесу үшін заңды органдармен үйлестіру кіреді.

Ғылыми жаңалықтың негіздемесі.

Интернет желісін қолдана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыруды тергеудің ұсынылған әдістемесінің ғылыми жаңалығы цифрлық криминалистика мен деректерді талдаудың озық тәсілдерін біріктіруде көрінеді. Онлайн заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру заңсыз тәжірибелерді анықтаудың инновациялық әдістерін әзірлеу киберқылмыс саласындағы заманауи үрдістерді терең түсінуге және цифрлық іздерді талдау үшін озық технологияларды пайдалануға негізделген. Бұған автоматтандырылған бақылау жүйелері, ауытқуларды анықтауға арналған машиналық оқыту алгоритмдері және құқық қорғау органдарымен және сала өкілдерімен өзара әрекеттесу әдістерін жетілдіру кіреді. Ұсынылған әдіс онлайн заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру саласындағы заңсыз тәжірибелерді тергеудің кешенді және заманауи тәсілі болып табылады, бұл оны ғылыми жаңашыл және киберқауіпсіздік саласындағы заманауи сын-қатерлерге тиімді қарсы тұру үшін өзекті етеді.

Қорғауға шығарылатын ережелер:

1. Қазақстан Республикасының аумағында «Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесі» интеграцияланған деректер банкін іске асыру экономикалық тергеу қызметінің бөлімшелеріне интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін жасау тәсілін (тіркелген өтініштер мен хабарламалардың күндері, кезеңі және орны) сәйкестендіру жолымен өткен жылдардағы көп эпизодтық құқық бұзушылықтар мен құқық бұзушылықтарды талдауға және анықтауға мүмкіндік береді.

2. Экономикалық тергеу қызметінің жедел-тергеу бөлімшелерінде Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесі шеңберінде қылмыстық істерді тергеудің тиімділігін арттыру мақсатында құқық бұзушылықтарды ашу және тергеп-тексеру үшін, Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру саласында компьютердің тарихын, көшірілген, жойылған файлдарды және т.б. қалпына келтіруге

мүмкіндік беретін аппараттық бағдарламалық кешендер қазіргі заманғы сараптамалық дағдылары бар маман-сарапшыны міндетті түрде ескере отырып мамандандырылған топтар (бөлімдер) құру қажет.

3. Сотқа дейінгі тергеудің негізі дәлелдеу болып табылады. Қазақстан Республикасы қылмыстық процестік кодексінің 121-бабына сәйкес дәлелдемелер істі заңды, негізделген және әділ шешу үшін маңызы бар мән-жайларды анықтау мақсатында дәлелдемелерді жинаудан, зерттеуден, бағалаудан және пайдаланудан тұрады.

Қазақстан Республикасы қылмыстық процестік кодексінің 8-бабына сәйкес қылмыстық процестің міндеттері қылмыстық құқық бұзушылықтардың жолын кесу, бейтарап, тез және толық ашу, тергеу, оларды жасаған адамдарды әшкерелеу және қылмыстық жауаптылыққа тарту, әділ сот талқылауы және қылмыстық заңды дұрыс қолдану, адамдарды, қоғамды және мемлекетті қылмыстық құқық бұзушылықтардан қорғау болып табылады.

Осы міндеттердің орындалуын тергеуші мен жедел қызметкер дәлелдемелер мен олардың зерттеулерін жинауды қамтамасыз ете алады.

Күдіктінің іс-әрекетін саралауда анықтау мәселелері оның ниеті, уәжі және қылмыстық құқық бұзушылықтың салдары анықталғаннан кейін ғана мүмкін болатынын атап өтеміз.

Осыған байланысты Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінің 307-бабының 2-бөлігінде көзделген «заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың» саралау белгілерін, 5-тармағымен, яғни «Ақпараттық жүйе арқылы заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру» толықтыруын ұсынамыз.

Ақпараттық жүйені пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру деп нақты уақыт режимінде Интернет желісі және (немесе) электрондық ақша арқылы құмар ойындарды ұйымдастыру мен өткізу мүмкіндігін іске асыратын және ұтыс алуды көздейтін интернет-ресурс деп түсіну қажет.

Апробация және нәтижелерін енгізу. Диссертациялық зерттеуде қамтылған тұжырымдар мен ұсыныстар ұлттық заңнаманы жетілдіру процесінде, сондай-ақ тергеу қызметкерлерінің құқық қолдану практикасында және сот практикасында заңнамалық деңгейде пайдаланылуы мүмкін.

Диссертацияда тұжырымдалған ғылыми ережелер сынақтан өтті. Бұл диссертациялық зерттеу арнайы заң пәндері кафедрасында орындалды. Диссертацияның негізгі ережелері жарияланған ғылыми мақалаларда көрініс тапты:

Тақырыптағы ғылыми мақала: «Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың фактілерін анықтау ерекшелігі» // Құқықтану дамуының заманауи мәселелері мен үрдістері және құқық қолдану практикасы мәселелері халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның материалдары. Қазақстан Республикасы, Ақтөбе қ., ақпан 2023 ж.

Тақырыптағы ғылыми мақала: «Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың тергеу кезінде туындайтын типтік жағдайларда жедел-тергеу тобының іс-қимыл алгоритмі» // Заң Әлемі № 7-8 (255-256). Қазақстан Республикасы, Ақтөбе қ., желтоқсан 2023 ж.

1. ИНТЕРНЕТ ЖЕЛІСІН ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП, ЗАҢСЫЗ ОЙЫН БИЗНЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ КРИМИНАЛИСТИКАЛЫҚ СИПАТТАМАСЫ

1.1 Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың фактілерін анықтау ерекшелігі

Интернет арқылы заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру фактілерін анықтаудың өзектілігі артып келеді. Бұл мониторинг пен тергеудің тиімді әдістерін әзірлеу қажеттілігін тудырады, өйткені жасырын Интернет арқылы заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру дәстүрлі бақылау әдістерінен қашып, қоғамдық қауіпсіздік пен ойын индустриясының интеграциясына қауіп төндіруі мүмкін.

Заңсыз онлайн-ойын операцияларын анықтаудың бір ерекшелігі-анонимділік пен қудалаудан жалтаруды қамтамасыз ету үшін технологиялық жетілдірілген құралдарды пайдалану. Киберкеңістік қылмыскерлерге криптовалюталарды, анонимді виртуалды чаттарды және таратылған жүйелерді пайдалану сияқты жасырын әрекеттердің кең ауқымын ұсынады. Заңсыз онлайн құмар ойындармен тиімді күресу тек күш шараларын ғана емес, сонымен қатар цифрлық ойын кеңістігінің интеграциясын қолдау үшін мониторинг әдістерін үнемі жетілдіруді, заңнаманы бейімдеуді және халықаралық ынтымақтастықты қажет етеді.

Интернет арқылы заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру фактілерін анықтау бірқатар проблемалық мәселелерге тап болады. Біріншіден, анонимді транзакцияларды қадағалаудың қиындығы және криптовалюталарды пайдалану қаржы ағындарын анықтауға кедергі келтіреді. Екіншіден, технологияның қарқынды дамуы және онлайн платформалардың өзгергіштігі анықтау әдістерін үнемі жаңартуды қажет етеді. Сондай-ақ заңсыз онлайн-ойын операцияларының трансшекаралық табиғатымен тиімді күресу үшін

қажетті халықаралық заңнамалық негіздерді келісу проблемалы болып табылады.

Жалпы қылмыс - бұл әлеуметтік құбылыс, өйткені ол адамдардың мінез-құлқымен, олардың ойларымен, сезімдерімен байланысты. Ең қауіпті сезімдердің бірі - құмарлық. Көбінесе ойын кезінде пайда болатын сәттілікті күту сезімі (маңыздылығы нәтижеде емес, процестің өзінде болатын мағыналы өнімсіз әрекет) жағдайға немесе тәуекелге байланысты.

Құмаршылдың екі маңызды белгісі бар:

1. Құмаршылдық жағдайында эмоционалды сала еріктен және интеллектуалдан басым болады.

2. Құмаршылдық әсерінен жүзеге асырылатын іс-шаралар әрқашан адам өзі үшін маңызды деп санайтын қажеттілікті қанағаттандыруға бағытталған [5].

Әлеуметтік және сот-психиатрия мамандары ойынға деген құштарлықтан құтылу нашарлыққа қарағанда әлдеқайда қиын екенін айтады. Сонымен қатар, құмар ойыншыға айналу қаупі әлеуметтік параметрлерден гөрі мінез бен темпераментке байланысты. Құмар ойындардың ауырлығы ойынның интеллектуалдылығына байланысты емес: яғни преферансқа деген құштарлық рулеткаға деген құштарлықтан кем емес [6].

Әлбетте, материалдық пайда табу үшін қылмыскерлер адамдардың толқу сезімін ойнау мүмкіндігін жіберіп алмауға тырысады.

Қазіргі уақытта Қазақстанда ойын бизнесі: 2007 жылғы 12 қаңтардағы № 219 Қазақстан Республикасының «Ойын бизнесі туралы» Заңымен реттеген, осы заңға сәйкес Қазақстан Республикасы аумағында казино, ойын автоматтары залдары, букмекерлік кеңселер мен тотализаторлар (букмекерлік кеңселердің және (немесе) тотализаторлардың кассалары) Алматы облысында Қапшағай су қоймасының жағалауында және Ақмола облысының Бурабай

ауданында жергілікті атқарушы органдар айқындайтын аумақтар шегінде орналастырылуға жатады [2].

Тек осы аймақтарда букмекерлік кеңселер мен тотализаторлар қоспағанда, ойын залдарын (казино, ойын автоматтары залы) құруға рұқсат етіледі. Казиноның өзі ерекшеленеді, өйткені ондағы құмар ойындар ойын үстелдерін пайдалану арқылы жүзеге асырылады. Мысалы, Казинода ең көп таралған ойындар: рулетка, покер, блэк-джек, жиырма бір және т.б. Ойын автоматтары залының басты айырмашылығы (атауына байланысты) - қатысушылар құмар ойындарын ойнайтын арнайы жабдықтың болуы.

Ойын аймақтарының орындары курорттық, шалғай жерлерде орналасқан. Бұл келісім халықтың көп бөлігін құмар ойындардың зиянды әсерінен қорғауға деген ұмтылыспен байланысты, сонымен бірге оларды демалыста ләззат алуға мүмкіндік береді. Ойын бизнесі - казино иелері, оның қызметкерлері үшін де, ойын мекемелеріне салытнатын жоғары салығы мемлекет үшін жоғары кірісті деп айтуға болады.

Бірақ ойын мекемелерінде әлі де бір үлкен теріс жағдайы бар - олар тіпті аталған субъектілердің тұрғындары үшін тым алыс. Сонымен қатар, кем дегенде бір рет құмаршылықты бастан өткерген адам осы толқуларды қайтадан алуға тырысады.

Сондықтан жаңа технологиялардың, Интернет желісінің дамуымен интернет-казино (тотализаторлар мен букмекерлік кеңселер емес) ойын мекемелерін алмастырды.

Интернет-казиноның бірқатар «артықшылықтары» бар:

1. Оларға қашықтан қол жеткізуге болады. Ойыншыға ешқайда барудың қажеті жоқ, ойын үшін тек Интернетке кіру және техникалық құрылғы қажет.

2. Басқа ойыншыларға қарсыластарының шын есімдері, олардың жүздері белгісіз. Сонымен қатар, ондаған, жүздеген ойыншылар бір уақытта ойнай алады.

3. Мұндай мекемелерді ұйымдастырушылар үшін ашылатын бастапқы капитал дәстүрлі мекемелерге қарағанда салыстырмалы түрде аз.

4. Заманауи технологияларды қолдану арқылы қол жеткізілетін анонимділіктің арқасында интернет-казино ұйымдастырған адамдарды жауапкершілікке тарту мүмкін емес.

Интернет-казинолар киберқылмыстың көрінісі болып табылатындығына тікелей тоқталайық. Мұны түсіндіру үшін жалпы киберқылмысқа сипаттама беру керек.

Бір сөзбен киберқылмыс деп компьютерлік жүйелер мен олар өңдейтін деректердің қауіпсіздігіне қарсы бағытталған электрондық операциялар түріндегі кез келген заңсыз мінез-құлық түсініледі. Кең мағынада мұндай қылмыстар компьютерлік жүйе немесе желі арқылы жүзеге асырылатын кез келген заңсыз әрекеттерді қамтиды [7].

Барлық көрсетілген терминдерге ортақ киберқылмыстың келесі бағамдарын бөліп көрсетуге болады:

1. IT-технологияларды, ақпараттық-телекоммуникациялық желілерді, компьютерлік құрылғыларды және т. б. пайдаланудан туындаған жоғары технологиялық сипат.

2. Әр түрлі объективті факторларға байланысты латенттіліктің жоғары дәрежесі. Мысалы, халықтың көпшілігі үшін компьютерлік қылмыстардың көрінбеуі, оларды анықтау мен тергеудің қиындығы.

3. Жоғары дәрижеде ұйымдасқан сипат және ұйымдасқан қылмыспен тығыз байланыс, өйткені қылмыстардың ең көп санын ұйымдасқан қылмыстық топтар жасайды.

4. Осы қылмыстарды жасайтын адамдардың кәсібилігі; қылмыстық табыс-өмір сүрудің жалғыз көзі.

5. Трансшекарааралық: мемлекеттік шекарадан тыс жерде жасалады [8].

Заңсыз ойын бизнесі саласында жасалған қылмыстарға оның келесі белгілері арқылы сипаттама беруге болады: коммерциялық қызметтің осы түрінің өте жоғары деңгейде ақша кірістілігі.

Адам әлсіздігін ойын бизнесінің қайнар көзі ретінде пайдалану (жоғарыда құмарлық туралы айтылған). Бұл, соңында, ойынға тәуелділіктің дамуына әкелуі мүмкін.

Жалпы, ойын бизнесіне деген қарама-қайшы көзқарас. Бұл көбінесе қоғамның бүлінуіне жол бермей, салық аударымдары түрінде жоғары пайда табуға деген қарама-қарсы ұмтылыстардан туындайды [9].

Қазіргі уақытта заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырғаны үшін қылмыстық жауапкершілік қарастырылған (Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінің 307-бабы) [10]. Алайда, бұл салада қылмыстың ең көп таралған түрі-алаяқтық.

Бастапқыда мұндай қылмыстарды казиноның өзі жасаған және мекеме банкіні байыту үшін жасады [11]. Алайда, алаяқтар ойыншылардың өздері, ұтыстарды көбейту үшін әртүрлі электронды құралдарды қолданатындар.

Дәл осы тұрғыда интернет-казиноның қауіптілігі туралы айту керек. Компьютерлік қауіпсіздік - бұл интернет-казино қызметін ұйымдастыру процесінде маңызды мәселе. Мекемеге ойыншының жеке деректері, банк карталарының деректемелері белгілі болады. Ойыншылардың да, казинолардың да адалдығы туралы сұрақ туындайды. Компьютерлік желілер арқылы ойнаған кезде алаяқтық фактісін дәлелдеу өте қиын.

Интернет-казинолардың танымалдығы жыл сайын артып келеді, бұл көбінесе әлеуметтік медиа жарнамаларына байланысты.

Заңсыз ойын бизнесіне жедел-ізвестіру іс-қимылында заңсыз ойын мекемесінің кассасы арқылы да, қылмыстық белсенді тұлғалардың электрондық шоттарына кибер төлемдер арқылы да өтетін ақша қаражаттарының айналымын есепке алу тәсілін белгілеуге ерекше назар аудару керек. Сонымен қатар алынған табыстың анықталған сомасы осы

заңсыз әрекеттің біліктілігіне айтарлықтай әсер етеді. Егер интернет-казино мекемелерінің менеджерлері байланыс үшін әлеуметтік желілердегі аккаунттарды, электрондық әмияндарды, ICQ және т.б. пайдаланса, интернет желісіне шығатын құрылғылардың физикалық орнын, сондай-ақ олардың MAC мекенжайларын орнату қажет.

Қаралып отырған интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың фактілерін анықтау мақсатында ЖІҚ үшін қызығушылық тудыратын қылмыстық жоспардың құбылыстары туралы ақпаратты жинауды, өңдеуді және талдауды, криминогендік факторлардың әсерінен жедел жағдайдың өзгеруін бағалау мен болжауды көздейтін желілік ақпараттық кеңістіктің жедел-ізвестіру мониторингін жүзеге асырған жөн. Заңсыз ойын бизнесінің ұйымдастырушылары мен қатысушыларын анықтау үшін әртүрлі компьютерлік желілік «тұзақтарды» қолдануға болады. Ұсынылып отырған мониторинг нысаны құқық құрғау қызметкерінде желілік диалог жүргізудің тиісті дағдыларының болуын және сонымен бірге девиантты мінез-құлық үлгілері деп аталатын бірегей автоматтандырылған анықтау жүйелерін қолдануды көздейтіні анық.

Қазақстан Республикасының аумағында «Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесі» интеграцияланған деректер банкін іске асыру экономикалық тергеу қызметінің бөлімшелеріне интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін жасау тәсілін (тіркелген өтініштер мен хабарламалардың күндері, кезеңі және орны) сәйкестендіру жолымен өткен жылдардағы көп эпизодтық құқық бұзушылықтар мен құқық бұзушылықтарды талдауға және анықтауға мүмкіндік береді.

Осылайша, интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың фактілерін анықтау мақсатында интернет кеңістігінде құнды ақпарат алудың ерекшеліктері құқық қорғау жүйесінің кадрлық құрамына ғана емес, сонымен бірге оған қолданылатын арнайы аналитикалық-іздеу шараларының формасына да айтарлықтай әсер ететіні анық.

1.2 Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың криминалистикалық сипаттамасының мазмұны

Интернет-технологияларды қолдана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың криминалистикалық сипаттамасы қазіргі қоғамда өте өзекті болып қала береді. Заңсыз құмар ойындарды жүзеге асыру үшін Интернет желісін теріс пайдалану ойын индустриясының қаржылық тұрақтылығы мен адалдығына қауіп төндіріп қана қоймайды, сонымен қатар қылмыстық әрекеттерді, соның ішінде ақшаны жылыстату мен сыбайлас жемқорлықты заңдастыру үшін қолайлы жағдайлар жасайды. Мұндай ұйымдардың құрылымы мен әдістерін, сондай-ақ олардың виртуалды арналар арқылы қоғамға әсерін талдау қылмыстың осы түрімен тиімді күресу және онлайн ойындар саласындағы қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін қажет.

Заңсыз әрекеттің бұл түрі, әсіресе, виртуалды кеңістікте жойылып жатқан шетелдерден, сондай-ақ қатысушылардың жеке басы мен орналасқан жерін жасыру үшін технологиялық құралдарды пайдаланудан бас тарту үшін қиынға соқты. Интернет желісіндегі заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың криминалистикалық сипаттамасы анонимді онлайн-казино құру, транзакциялардың анонимділігін қамтамасыз ету үшін криптовалюталарды пайдалану, сондай-ақ әртүрлі юрисдикциялардағы көптеген субъектілердің қатысуымен ойын схемаларын ұйымдастыру сияқты нақты белгілерді анықтауды талап етеді.

Сот-медициналық сипаттаманың маңызды элементі әлеуметтік салдарды талдау болып табылады, өйткені интернеттегі заңсыз ойындар тәуелділікке, қаржылық шығындарға және қатысушылар үшін басқа да күрделі мәселелерге әкелуі мүмкін. Мұндай ұйымдарды қадағалау және жолын кесу құқық қорғау органдарының, реттеушілердің және халықаралық ұйымдардың киберқылмыстың осы түрінің алдын алуға және онымен күресуге бағытталған тиімді стратегиялар мен заңнамалық шараларды әзірлеу үшін бірлескен күш-

жігерін талап етеді. Жалпы, интернеттегі заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың сот-медициналық сипаттамасы қылмыстың осы түріне тиімді қарсы тұру және онлайн ойын ортасының қауіпсіздігін қамтамасыз ету құралдары мен әдістерін құруда шешуші рөл атқарады [12].

Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың криминалистикалық сипаттамасы келесі құрылымға ие болуы мүмкін:

- 1) бастапқы ақпараттың сипаттамалары;
- 2) қылмыстарды дайындау, жасау және жасыру тәсілдері;
- 3) зерттелетін қылмыстардың жиі жасалу жағдайы, уақыты мен орны;
- 4) қылмыскердің жеке басы [13].

1. Бастапқы ақпараттың сипаттамасы.

Бастапқы ақпараттың сипаттамалары мен мазмұны типтік тергеу жағдайын анықтауға әсер етеді. Тергеу басталған кездегі бастапқы мәліметтерді талдау істің нұсқаларын ұсынуға және тиісті тергеу әрекеттерін жүргізуді және тергеу процесін жедел-ізвестіру қамтамасыз етуді анықтайтын тергеудің бастапқы кезеңінің бағытын белгілеуге көмектеседі.

Осы санаттағы қылмыстардың криминалистикалық сипаттамаларын зерттеу кезінде бастапқы мәліметтердің көздерін, нысандарын, түрлерін және мазмұнын белгілеген жөн.

Талдау көрсеткендей, бастапқы ақпараттың едәуір бөлігін қылмыстық қудалау органының қызметкерлері жедел хаттама материалдарынан немесе сотқа дейінгі іс жүргізу материалдарынан алады. Сонымен қатар, тергеуші алынған арыздан немесе хабарламадан бастапқы ақпаратты ала алады.

Көп жағдайда талданатын қылмыстар туралы бастапқы ақпарат көздері жедел-ізвестіру қызметі іс-шараларының материалдары болып табылады (бұдан әрі – ЖІҚ) [14].

Осы санаттағы істер үшін оның мазмұны бойынша бастапқы ақпаратты келесі санаттарға бөлуге болады:

1) жедел-тергеу нәтижелері бойынша интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыруға қатысы бар тұлғалардың IP мекенжайлары анықталды;

2) белгілі бір мекен-жайда Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру туралы ақпарат болса және бұл ақпарат басқалармен қатар тәуекелге ұшыраған тұлғалардан алынуы тиіс. Өз кезегінде, бұл топқа Интернетті пайдалана отырып, ойын бизнесіне қатысы бар адамдар (заңды ойын мекемелерінің бұрынғы иелері (заңды тыйым салынғанға дейін), ресми казинолардың қазіргі және бұрынғы қызметкерлері (пит-бастықтар, круперлер, дилерлер) болуы керек), тұрақты казино клиенттері) [15].

2. Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін дайындау, жасау және жасыру әдістері.

Қылмыстың типтік криминалистикалық сипаттамасының маңызды элементтерінің бірі қылмысты жасау әдісі болып табылады. Оны талдау типтік криминалистикалық профильдің басқа элементтерімен бірге тергеушіге ақпараттық олқылықтарды толтыруға және қылмыс жасаған адамдар туралы нұсқаларды ұсынуға мүмкіндік береді.

Қылмыстың осы түрін жасау тәсілін анықтау сотталушының іс-әрекетті жоспарлауы, дайындауы сияқты мән-жайларды анықтауды қамтиды, оның ішінде:

- қызметті зерттеу;
- заңсыз пайда алу мақсатында одан әрі заңсыз әрекеттердің жоспарын және оларды жасыру шараларын әзірлеу;
- қабылданған шешімді онлайн-қызметтерге тіркелу, мүмкін онсыз да IT-технологиялар саласындағы мамандарды іріктеу, онлайн-казиноларды бұлтты серверде орналастыру және банктік аударымдарға байланыстыру түрінде жүзеге асыру;
- пайда алу үшін тікелей әрекеттер [16].

«Ойын бизнесі туралы» Қазақстан Республикасы Заңының [2] 4-1 тармағында көзделген Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін жасауға дайындық заңсыз әрекеттердің іздерін жасырумен тығыз байланысты. Осылайша, дайындыққа онлайн ойын казино қосымшаларының хостингі орналасатын бұлтты серверлерді таңдау, онда жарқын жарнама жасау, клиенттерді іздеу және осы қызметті қаржыландыру кіреді. Әдетте, ол ұйымдастырушының келесі әрекеттерінде көрінеді:

- серверді, хостингті және онлайн ойын түрін таңдау;
- қатысушыларды онлайн ойындарға қосымшалармен қамтамасыз ету;
- онлайн ойыншыларды таңдау және онлайн ойынға адамдардың кең ауқымын тарту;
- онлайн ойындарға қолайлы жағдай жасау;
- «бақылау жүйесін» қалыптастыру және онлайн ойынға қатысушыларға өздерінің шын есімдерін жасыру туралы хабарлау.
- онлайн ойынды ұйымдастырушы мен қатысушылардың қауіпсіздік кодтарын шифрлау арқылы қамтамасыз ету;
- онлайн-казиноларға онлайн ойын бизнесін ашуға және онлайн құмар ойындарды ұйымдастыруға рұқсат етілген әртүрлі мемлекеттердің құқықтық аймақтарын дайындау және пайдалану;
- өз заңдары мен ережелері бар арнайы аймақтарды ұйымдастыру және құру - онлайн құмар ойындардың арнайы аумағынан тыс;
- онлайн құмар ойындар мен онлайн құмар ойындарды заңсыз ұйымдастырудан түскен табысты бөлу.

3. Интернет желісін пайдалану арқылы заңсыз құмар ойындарын жүргізуге болатын орта мен орын.

Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесі ұйымдастырылатын орын осы қызмет түрімен айналысатын азаматтарды қамтитын субъектінің орналасқан жері ғана емес. Осы қылмыстың криминалистикалық белгілерінің осы элементінің мазмұны атауын, ұйымдық-

құқықтық нысанын қамтиды. Мысалы, негізгі қызмет түрін басқа (интернет-кафе, сауна, караоке) деп бүркемелеу үшін заңсыз онлайн ойын бизнесін ұйымдастыру үшін жалған кәсіпорындар құрылады.

Интернетті пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру мерзімі әр түрлі және онлайн құмар ойындар қызметінің ерекшеліктерімен байланысты. Сонымен қатар, уақыт кезеңі үздіксізден аралық, ұзақ уақытқа дейін өзгеруі мүмкін. Тиісінше, қылмыс жасау үшін ең жиі қолданылатын уақыт, әдетте, тәулік бойы, яғни кез келген уақытта: күн мен түн және жыл мезгілдеріне байланысты емес - қыс, жаз және т.б.

Бірқатар жағдайларда жазаны анықтау үшін қылмыстың нақты жасалған уақытын анықтау маңызды болып табылады. Осыған байланысты қылмыстың жасалған уақыты ерекше маңызға ие.

Жасалу уақытын дәл белгілеу үшін тергеуші қылмыстың қашан жасалғанын, дайындық шараларының қашан жүргізілгенін, қылмыстық әрекеттердің қашан басталғанын анықтауы қажет. Бұл тармақтарды неғұрлым дәл анықтау құқыққа қарсы әрекетке қатысушылардың ықтимал шеңбері және қылмыстық оқиғаның мән-жайы туралы белгілі бір дәрежеде хабардар адамдар, мүмкін болатын әдістер туралы ақпарат алуға мүмкіндік береді. пайдаланылды және ниет бағытын бағалауға негіз береді.

4. Интернет желісін пайдаланатын заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырушының жеке тұлғасы

Тергеу әрекеттерін (жауап алу, беттестіру, тінту және т.б.) жүргізген кезде тергеуші күдікті адам ашқысы келмеген қылмыстың мәніне қатысты қосымша мәліметтер алады. Бұл денсаулық жағдайын, психикалық бұзылуларды, бейімділік пен хоббиді көрсететін медициналық ақпарат болуы мүмкін. Құжаттар, заттар, медициналық құжаттар, фотосуреттер, кино, фото және бейнематериалдар, әлеуметтік желілердегі ақпарат, зерттелетін адам туралы мәліметтерді қамтитын жеке құрылғылар мұндай ақпаратты

тасымалдайтын объектілер болып табылады. Мұндай мәліметтер қылмыскердің белгілерін анықтауда маңызды рөл атқарады.

Ойын бизнесі мен құмар ойындарды заңдастыру кезінде ойын ұйымдастырудың психологиясы мен тактикасында көп нәрсе өзгерді. Әдетте, интернетті пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыруға байланысты іс-шаралар осы саладағы ең тәжірибелі ойыншылар – менеджердің басшылығымен жүзеге асырылады. Ұйымдастыру процесінде «жетекші» «ІТ мамандары», «әзірлеушілер», «фронт-энд саласындағы мамандар», «бэк-энд» және басқа мүшелерден тұратын «заңсыз мекеме» құрылымын құрайды, оның міндеттеріне максималды кіріспен онлайн ойындар үшін қолайлы жағдайлар жасауға бағытталған белгілі бір функцияларды орындау кіреді. Интернетті пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырған кезде «менеджер» туралы ақпарат құпия сипатта болады. Дегенмен, оның ықпалы мен іс-әрекеті көзге көрінетін және елеулі. Кейде «менеджердің» әрекеті Интернетті пайдаланатын заңсыз ойын бизнесін «ұйымдастырушының» әрекеттерімен сәйкес келуі мүмкін. Интернетті пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырғаны үшін ұйымдасқан топтың барлық мүшелерін жауапкершілікке тарту мәселесі өте күрделі және құқық қорғау органдары тарапынан дәлелдемелерді жинауда орасан зор күш салуды талап етеді [17].

Жүргізілген талдау нәтижесінде Интернет желісінде заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың негізгі сипаттамалары анықталды. Қылмыстық іс-әрекеттің қатысушылары мен ұйымдастырушылары анықталды, қолданылатын технологиялар мен әдістер анықталды, сондай-ақ инфрақұрылымның негізгі нүктелері локализацияланды. Сонымен қатар, клиенттерді тарту және қаражат айналымы тетіктері талданды. Алынған мәліметтер негізінде қылмыстық іс-әрекеттің сипаты, оның ауқымы және ұйымдық құрылымы туралы қорытынды жасауға болады, бұл құқық қорғау

органдары үшін осындай заңсыз әрекеттерді тоқтату мен қудалаудың маңызды құралы болып табылады.

Интернет желісінде заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың анықталған сипаттамалары қатысушылардың ұйымшылдығы мен кәсібилігінің жоғары дәрежесін көрсетеді. Заманауи технологиялар мен жасырын операция әдістерін қолдану олардың құқық қорғау органдарынан жалтаруға деген ұмтылысын көрсетеді. Клиенттерді тарту тетіктерін талдау заңнамалық шектеулерді айналып өту үшін мұқият ойластырылған стратегияларды көрсетеді.

Алынған мәліметтер белгілі бір жағдайды тергеу үшін маңызды ақпарат беріп қана қоймай, сонымен қатар Интернет желісіндегі заңсыз ойын бизнесімен күресу шараларын күшейту қажеттілігін көрсетеді. Құқық қорғау органдары мен интернет-индустрия өкілдері арасындағы ынтымақтастықты жақсарту, сондай-ақ осындай қылмыстық құрылымдарға тиімді қарсы тұру үшін халықаралық өзара іс-қимылды жандандыру ұсынылады. Тұтастай алғанда, бұл криминалистикалық сипаттама онлайн - кеңістіктегі құмар ойындар саласындағы заңсыз әрекеттердің алдын алу және қудалау стратегиясын әзірлеу үшін негіз болып табылады.

2. ИНТЕРНЕТ ЖЕЛІСІН ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП, ЗАҢСЫЗ ОЙЫН БИЗНЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ТЕРГЕУДІ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

2.1 Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың фактілерін анықтау ерекшелігі

Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру фактілерін анықтау онлайн-ортаның өтпелі сипатына және анонимділіктің жоғары дәрежесіне байланысты бірегей күрделілікке ие. Бұл тақырыптың өзектілігі киберқылмыскерлер өз қызметін жасыру, виртуалды казино құру және транзакциялардың құпиялылығын қамтамасыз ету үшін қолданатын технологияларды үнемі дамытуда жатыр. Мұндай қылмыстарды қадағалау блокчейн технологияларын талдауды, криптовалюта операцияларын бақылауды және халықаралық серіктестермен ынтымақтастықты қоса алғанда, арнайы цифрлық тергеу әдістерін қажет етеді. Заңсыз онлайн-құмар ойындар фактілерін анықтау ерекшелігі жаһандық цифрландыру контекстінде барған сайын маңызды бола түсуде және киберқылмыстың осы түріне тиімді қарсы тұру үшін әдістер мен құралдарды үнемі жетілдіруді талап етеді.

Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру фактілерін анықтау ерекшелігі жедел есепке алу дела шеңберінде анықтау органының қызметкерлері арнайы техникалық құралдарды (әдетте, ақпаратты жинауға, өңдеуге, жинақтауға және сақтауға арналған компьютерлерден, серверлерден және басқа құрылғылардан ақпаратты жасырын алу) пайдалана отырып, арнайы жедел-іздігіру іс-шараларын жүргізеді [14]. Бұл іс-шараны қолдану заңсыз онлайн ойын бизнесін ұйымдастырған домендерді, сондай-ақ басқа да қатысушы тұлғаларды құру қажеттілігімен байланысты.

Тікелей ұстау жедел-іздігіру іс-шарасын жедел сатып алу нысанында жүзеге асырылады. Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырған және анықтау органының қызметкерлері ұстаған

адамдар анықталғаннан және орналасқан жерінен кейін құқыққа қайшы қызметтің іздерін (онлайн ойын аппараттары, серверлер және т.б.) тіркеуге бағытталған іс жүргізу әрекеттері жүргізіледі. Онлайн ойын казиносында тіркелген барлық тұлғалардың сауалнамалық деректерін анықтау, сондай-ақ дербес құрылғылар мен серверлерді (егер бар болса) алып қою шаралары міндетті түрде қабылданады.

Қылмыс белгілері, сотқа дейінгі тергеп-тексерудің бірыңғай тізіліміне тіркелу үшін негіздер [18] болған кезде және іс бойынша іс жүргізуді болдырмайтын мән-жайлар болмаған кезде материалдар тергеушіге одан әрі тергеу әрекеттері үшін беріледі.

Тергеуші қылмыстық істі сотқа дейінгі тергеп-тексерудің бірыңғай тізіліміне тіркей отырып, тергеп-тексерудің бастапқы кезеңінде ол бойынша айыпталушы іс-әрекетті жасауда адамдардың кінәлілігінің дәлелдемелерін жинауға бағытталған іс жүргізу іс-қимылдарының кешенін жүргізеді. Осы мақсатта келесі әрекеттерді орындау қажет.

Компьютерлік технология құралдарына (алынған онлайн ойын аппараттарына) сот-сараптамалық зерттеу жүргізу тағайындалсын [19].

Алынған дербес құрылғыларды және ұялы телефондарды құжаттаманы, жазбаларды тексеру.

Алынған табыс мөлшерін айқындау мақсатында (егер мүмкін болса) есепке алу құжаттамасының материалдары бойынша дербес құрылғыларға сот-техникалық сараптама жүргізу тағайындалсын.

- Күдіктіден жауап алу.
- Куәгерлерден жауап алу.
- Бастапқы кезең айып тағумен аяқталады.

Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру туралы бастапқы ақпаратты алу бойынша жедел-іздістіру қызметінің үлкен рөлін ескере отырып, тергеушіге осы жұмыстың деректері

мен нәтижелерін, сондай-ақ оның қолындағы басқа да материалдарды мұқият зерделеу маңызды, соның негізінде:

- адамдардың, атап айтқанда ұйымдастырушылардың немесе осы қылмысты жасауға қатысы бар адамдардың, сондай-ақ оны жасау, жасыру туралы қандай да бір мәліметтері бар адамдардың шеңберін айқындау.

- осы түрді жасау жағдайының элементтерін орнатыңыз;

- қаралатын түрді жасау және жасыру тетігін көрсететін құжаттар мен оларды алу көздерін анықтау;

- ұйымның, мазмұнның негізгі сипаттамаларын белгілеу;

- онлайн ойын казиносын жасау, ұйымдастыру және ұстау бойынша анықталған қылмыстық әрекеттің жолын кесу және тергеуге қарсы іс-қимылға жол бермеу бойынша алдын алу шараларын қабылдау.

Тергеушінің қорытынды, негізгі міндеті-ұйымға, мазмұнға күдікті ретінде тартылатын адамды анықтау, сондықтан оны айыптауға негіз болатын жеткілікті дәлелдер жинау.

Тергеуші жиналған дәлелдемелік ақпарат негізінде айыптау актісін жасайды. Алынған деректерді ескере отырып, тергеуші тергеліп жатқан қылмысқа қатысты жаңа нұсқаларды ұсынады, тергеу жоспарын түзетеді және ұсынылған нұсқаларды, күдіктінің айғақтарын тексеруді жүзеге асырады, сондай-ақ дәлелдемелердің жаңа көздерін іздестіреді [20].

Егер Интернет желісін пайдалана отырып, ойын бизнесін ұйымдастыруға, ұстауға және т.б. күдікті тергеуден жасырынған жағдайда, оны іздестіру және ұстау бойынша тергеу әрекеттері мен жедел-іздестіру іс-шараларының кешені жүзеге асырылады.

Сайып келгенде, тергеу және өзге де іс-қимылдардың барлық кешенін жүргізу арқылы жаңа дәлелдемелік ақпарат анықталады, жаңадан анықталған да, қолда бар да дәлелдемелер тексеріледі және бағаланады, айыптау актісін жасау және қылмыстық істі прокурорға жіберу туралы шешім қабылдау үшін

олардың жеткіліктілігі туралы мәселе Қазақстан Республикасы ҚПК-нің 300-бабы тәртібімен шешіледі [21].

Интернет желісінде заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру фактілерін анықтау-бұл тез дамып келе жатқан технологиялар мен виртуалды ортада анонимділіктің жоғары деңгейіне байланысты күрделі міндет. Қылмыстың бұл түрінің ерекшеліктері құқық қорғау органдары мен кибер мамандардан блокчейн технологияларын талдауды және криптовалюта операцияларын бақылауды қоса алғанда, цифрлық тергеудің мамандандырылған әдістерін қолдануды талап етеді. Бұл тақырыптың өзектілігі онлайн-ойын индустриясының және ақшаны жылыстату және сыбайлас жемқорлық сияқты ілеспе тәуекелдердің тұрақты өсуімен ерекшеленеді. Заңсыз онлайн құмар ойындарға тиімді қарсы тұру үшін киберқылмыстың осы түрімен күресудің тиімді стратегияларын құру үшін әдістер мен технологияларды үнемі жаңартып отыру, сондай-ақ халықаралық деңгейдегі ынтымақтастық қажет [22].

Қорытындылай келе, онлайн-ортада заңсыз ойын бизнесі фактілерін анықтау ерекшелігі киберқауіпсіздік саласында білім беру мен ақпараттандыруды дамытудың маңыздылығын көрсетеді. Заңсыз онлайн-құмар ойындарының әдістері мен салдары туралы қоғамның, кәсіпкерлердің және мемлекеттік құрылымдардың хабардарлығын арттыру бұл құбылыспен сәтті күресудің негізгі элементі болып табылады. Виртуалды кеңістіктегі заңсыз ойын операцияларын анықтау және жолын кесу үшін зерттеулер мен технологияларды әзірлеуге инвестиция салуды жалғастыру өте маңызды. Осы қадамдардың барлығы қауіпсіз онлайн ортаны құруға, пайдаланушылар үшін тәуекелдерді азайтуға және онлайн құмар ойындар саласында адалдық пен ашықтықты сақтауға ықпал етеді.

Сонымен қатар, мемлекеттер мен халықаралық ұйымдар арасындағы ынтымақтастық заңсыз онлайн-құмар ойындарының трансшекаралық аспектілеріне қарсы күресте шешуші рөл атқаратынын атап өткен жөн.

Ақпарат алмасу, жалпы стандарттарды әзірлеу және халықаралық құқықтық тетіктерді құру киберқылмыстың осы түрімен байланысты сын-қатерлерге тиімдірек және келісілген жауап беруге ықпал етеді [23].

Экономикалық тергеу қызметінің жедел-тергеу бөлімшелерінде Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесі шеңберінде қылмыстық істерді тергеудің тиімділігін арттыру мақсатында құқық бұзушылықтарды ашу және тергеп-тексеру үшін, Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру саласында компьютердің тарихын, көшірілген, жойылған файлдарды және т.б. қалпына келтіруге мүмкіндік беретін аппараттық бағдарламалық кешендер қазіргі заманғы сараптамалық дағдылары бар маман-сарапшыны міндетті түрде ескере отырып мамандандырылған топтар (бөлімдер) құру қажет.

Технологиялық ортадағы және қылмыскерлердің әдістеріндегі тұрақты өзгерістерді ескере отырып, деректерді анықтау және талдау әдістерін үнемі жетілдіруге назар аудару қажет. Жасанды интеллект, үлкен деректерді талдау және цифрлық іздер сияқты жаңа технологияларды дамыту және енгізу құқық қорғау органдарының заңсыз онлайн құмар ойындарын анықтау және жолын кесу мүмкіндіктерін айтарлықтай күшейтуі мүмкін.

Жоғарыда аталған барлық аспектілер Интернет желісіндегі заңсыз ойын бизнесімен күресу тек технологиялық шешімдерді ғана емес, сонымен қатар қоғам мүдделерін тиімді қорғауды қамтамасыз ету және ойын индустриясының тұтастығын сақтау үшін құқықтық және әлеуметтік шараларды қамтитын кешенді және көп қырлы тәсілді қажет ететінін атап көрсетеді.

2.2 Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың тергеу кезінде туындайтын типтік жағдайларда жедел-тергеу тобының іс-қимыл алгоритмі

Қазақстан Республикасының «Ойын бизнесі туралы» Заңы 2007 жылғы 12 қаңтардағы № 219 (бұдан әрі – ҚР «ойын бизнесі туралы» Заңы) ойын бизнесі саласындағы қызметті жүзеге асыруға байланысты қоғамдық қатынастарды реттейді, онда «ойын бизнесі саласындағы қызмет түрлері» деген 6-баптың 2-тармағында электрондық казино және интернет-казино қызметіне тыйым салынған [2].

Қазақстан Республикасының «Ойын бизнесі туралы» Заңының 1-бабының 4-1-тармағына сәйкес интернет-казино Интернет және (немесе) электрондық ақша желісі арқылы нақты уақыт режимінде құмар ойындарды ұйымдастыру және өткізу мүмкіндігін іске асыратын және ұтыс алуды көздейтін интернет - ресурс ретінде түсініледі.

Заңнамалық шектеулердің енгізілуімен Қазақстан Республикасында заңсыз ойын бизнесі өз қызметін тоқтатқан жоқ, керісінше сапалы жаңа нысанды қабылдады. Ойын мекемелері ойын-сауық-ынталандыру іс-шаралары, Қазақстан Республикасының аумағынан тыс жерде тіркелген және қатаң шектеулі рұқсаты бар клубтар түрінде құмар ойындар өткізу бойынша қызметтер көрсететін интернет сайттар арқылы қолжетімділік беру деген атпен жұмыс істей бастады.

Зерттеудің осы тақырыбының өзектілігі Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің (бұдан әрі – Қазақстан Республикасының ҚК) 307-бабында көзделген қылмыстарды талдау кезінде «заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру» болып табылады [24] атап айтқанда, интернет желісін пайдалана отырып, әдетте, құқық қорғау органдарының осы фактілер бойынша заңсыз онлайн ойын бизнесін ұйымдастыру анықталған кезде, соңғы болып Қазақстан Республикасы Ақпарат және коммуникациялар министрлігіне «онлайн ойындар, онлайн казино» сайттарын заңсыз деп тану және жабу туралы сот органдарына талап қою енгізу туралы хабарламалар жіберіледі, кейіннен Қазақстан Республикасы Ақпарат және коммуникация

министрлігінің «Ақпарат комитеті» республикалық мемлекеттік мекемесінің хатына сәйкес шет мемлекеттерде тіркелген аталған сайттар бұғатталады.

Сонымен қатар, онлайн ойын, онлайн казино жұмысының алгоритмі: экрандағы кескіндер, тік бағытта айналатын барабандар арқылы көрсетіледі. Әр бөлімде әртүрлі суреттердің, таңбалардың, сандардың суреттері бар, барлығы онлайн ойынды таңдауға байланысты.

Онлайн казино, онлайн ойынын сенсорлық пернелер арқылы іске қосқан кезде экранның алдында барабан бөлімдерін айналдырғаннан кейін монитор таңбалардың суретін кездейсоқ ретпен түсіреді. Интернеттегі ойынды сенсорлық пернеден бастамас бұрын, ойыншы сызықтардың саны мен бағытын таңдайды: көлденең, диагональды, сынған, түзу. Ойыншы таңдаған жолда үш және одан да көп бірдей таңбаларды тіркеген кезде ойнатқышқа бір цифрлық бірлікке – Қазақстан Республикасының бір теңгесіне тең қосымша цифрлық баланс балдары есептеледі.

Суреттер, таңбалар, сандар кездейсоқ ретпен онлайн ойын алаңына түседі. Онлайн ойынның нәтижесі ойыншының шеберлігіне де, оның біліміне де, ойыншының арнайы қабілеттері мен әрекеттеріне де байланысты емес. Онлайн ойын үшін сіз ойнатылатын тиісті жолдарды таңдап, онлайн ставка жасауыңыз керек. Осыдан кейін ойыншы барабанды бастайды, онлайн ойын басталады.

Ұтып алған жағдайда клиент донатерден [25] ақша алады, ал сандық баланс нөлге теңеледі. Жеңіс тек айналғаннан кейін барабанда суреттер сәйкес келетін-келмейтініне байланысты. Ставканы оның сенімі бойынша, ойыншының өзі анықтайды (1-Сурет).

Сурет 1.

Сондай-ақ, «Онлайн покер» онлайн карточкалық ойыны жиі кездеседі, ол қатысушы белгілеген тәртіпке сәйкес жүзеге асырылады, онда онлайн құмар ойындарға қатысушылар онлайн покер карточкалық ойынын ойнай отырып, алдын ала сөз байласу арқылы адамдар тобының қатысушылары белгілеген ережелер бойынша тәуекелге негізделген ұтыстар туралы келісімдер жасайды, ал соңғылары өз әрекеттерімен осындай келісімдер жасасу бойынша қызметтер көрсетеді (2-Сурет).

Сурет 2.

Мәселен, 2018 жылғы қаңтарда Атырау қаласының сотына Қазақстан Республикасы ҚК 307-бабы 2-тармағының 3-бөлігі бойынша № 2311-17-00-1/1163 қылмыстық іс жолданды, онда азамат Г., қылмыс жасады деп айыпталған. Айыптау қорытындысының материалдарынан Г., ойын жабдықтары түріндегі заңсыз ойын мекемесін ұйымдастырудан аса ірі мөлшерде кіріс алу мақсатында ойыншылар бір уақытта бірнеше ставка жасай алатын, ставкалардың әртүрлі түрлерін біріктіретін қылмыстық жоспар жасағаны шығады. «Zoom» аппараттық – бағдарламалық кешені өндірушісінің интернет сайтынан алынған ақпаратқа сәйкес, бұл кешен «рулетка» болып табылған [26].

Планшеттік компьютердің жадында «SeatCashPokerPro» клиенттік бөлігі қосымшасы орнатылған, бұл бағдарламалық өнім «CashPokerPro» электрондық покер үстелі аппараттық – бағдарламалық кешенінің клиенттік бөлігі болып табылады. Аппараттық – бағдарламалық кешен өндірушісінің сайтынан алынған ақпарат бойынша «CashPokerPro» электрондық покер үстелі <http://cashpokerpro.eu/index-ru.html>, бұл электрондық үстел «табиғи» карталары бар казиноның барлық мүмкін функционалдығын толық көлемде ойнатылған.

Ойынға ақшалай қаражат салуды, сондай-ақ жүлделі сыйақыларды алуды тікелей оператор-кассир жүргізген.

Бағдарламалық өнімдегі серверге цифрлық деректерді беру сервермен <http://srpgame.com/admin> жергілікті қосылу арқылы жүзеге асырылған.

Оператор – кассир «С» жергілікті дискінің каталогында «ParadiseGames CG2» бағдарламалық өнімінің файлдары мен қалталары болған.

«Paradisegames CG2» бағдарламалық өнімі арқылы ойынды трансляциялау мүмкіндігі бар: Keno, FORTUNE, KENO-2, POKER, RACES, XKENO экран мониторларымен көрсетілген.

Оператор – кассир «С» жергілікті дискінің каталогында «livemonitorversion 4.1.3» бағдарламалық өнімінің файлдары мен қалталары көрсетілген.

Оператор – кассир «С» жергілікті дискінің каталогында «CashDeskAssistant» бағдарламалық өнімінің файлдары мен қалталары көрсетілген.

Бұл бағдарламалық өнім кассалық операцияларды жүргізуге арналған, атап айтқанда, кассалық шығыстар, кірістер туралы күнделікті журналдарды жүргізу, ойынға қатысушылардың кредиттерін толықтыру, ойынға қатысушыларға сыйлықақы төлеу, қатысушыларды тіркеу және т.б.

Оператор – кассир «С» жергілікті дискінің каталогында «Loto_operator» бағдарламалық өнімінің файлдары мен қалталары көрсетілген.

Осы бағдарламалық өнім арқылы ойынға қатысушылардың шотына балансты есептеу, жүлделі сыйақылар беру, бұрын болған оқиғалар туралы статистиканы енгізу және т.б. мүмкіндігі бар.

Интернет сайтқа бірнеше рет кіру туралы мәліметтер бар <https://www.lemanbet.biz>., осы Интернет-сайтты зерттеу кезінде: <https://www.lemanbet.biz>, сайт бетінде мәзір элементтері бар екені белгілі болды: live, спорт, казино ставкалары, қиял-ғажайып спорт, тегін викторина, акциялар мен бонустар.

Интернет-шолғышта «казино ставкалары» сілтемесіне ауысқан кезде сайттың беті ашылады, онда пайдаланушыға ойынды таңдау ұсынылады: RULETTE E, BET, POKER A, BET.POKER TURBO. «RULETTE E» сілтемесін басқан кезде Интернет-шолғыш терезесінде терезе ашылады, онда «Рулетка» ойыны онлайн режимінде таратылды.

Онлайн ойынды зерттеу барысында ойын интерфейсінде Жұп/Тақ, қызыл/қара, 1-ден 36-ға дейін, бірінші/екінші және үшінші ондыққа ставка жасау, ставка сомасын 100-ден 5000 несиеге дейін арттыру мүмкіндігі бар екендігі анықталды.

Ставка жасау үшін пайдаланушы сайтта авторизация жасауы немесе тіркеуден өтуі керек. «BET ON POKER A» сілтемесін басқан кезде Интернет-шолғыш терезесінде терезе ашылады, онда «покер» ойыны онлайн режимінде таратылды.

Қазақстан Республикасының «Ойын бизнесі туралы» Заңындағы, 9-бабына сәйкес бұл қызмет міндетті түрде лицензиялануы тиіс, ойын мекемесі міндетті төлемдерді төлеу үшін міндетті түрде жергілікті салық органында тіркелуі тиіс, сондай-ақ Заңның 11-бабына сәйкес - казинолар мен ойын автоматтары залдары Алматы облысында Қапшағай жағалауында, Ақмола облысының Щучинск ауданындағы су қоймалары маңында, жергілікті атқарушы органдар айқындайтын аумақтар шегінде орналастырылуы тиіс [2].

Жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізетін құқық қорғау органдарының қызметкері қылмыстық іс-шаралар ұйымдастырылған үй-жайда осы іс-шараларды өткізу кезінде жазып алуы тиіс ақпарат көлемін нақты айқындауға тиіс.

Біріншіден, бұл қатысушы араласатын адамдар шеңбері.

Екіншіден, ақша қаражатын қабылдау, сыйақы беру және т.б. бойынша әзірленетін тұлғалардың рөлдерін бөлу.

Үшіншіден, жабдықтың өзін, сондай-ақ пайдаланылатын бағдарламалардың түрін анықтау үшін ойын жабдықтары мен ақпарат шығару құралдарындағы жедел-тергеу тобының іс-қимыл алгоритмін бекіту қажет.

Құқық қорғау органдарының қызметкерлеріне интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру туралы бастапқы мәліметтерді алу үшін іздеу («Google», «Яндекс» және т.б.) жүйелері арқылы тиісті қызметтер көрсету туралы ақпаратты тарататын сайттарды, қауымдастықтарды, блогтарды, форумдар мен арналарды оңай табуға болатын интернет желісіне кіру жеткілікті. Оларды бақылау кезінде криминалистикалық маңызды ақпарат алынуы мүмкін, бұл болашақта қылмысты анықтауға және ашуға ықпал етеді, атап айтқанда:

- 1) қылмыс жасалған орны (қала, аудан);
- 2) орындаушының деректері (аты/лақап аты);
- 3) ұйымдасқан қылмыс топтарының құқыққа қарсы қызметіне қатысы бар субъектілердің абоненттік нөмірлері. Бұл аталған субъектілермен байланыс орнату мақсатында интернет желісінде орналастырылатын абоненттік нөмірлер туралы ақпарат;
- 4) құжаттарды хат алмасу, қабылдау және жіберу кезінде пайдаланылатын электрондық пошта мекенжайы;
- 5) қолма-қол ақшасыз есеп айырысулар үшін пайдаланылатын есеп айырысу шоттарының (банк карталарының) деректері;
- 6) авторизация жүргізілетін IP-мекенжайының деректері.

Көрсетілген ақпарат болған жағдайда «қолма – қол ақшаға» тапсырыс берушілерді (бұдан әрі - орындаушылар) қазіргі заманғы ақпараттық технологиялардың көмегімен, мысалы, ашық сипаттағы мобильді қосымшалар мен компьютерлік бағдарламалардың көмегімен орнатуға болады. Осы мақалада көрсетілген кейбір мобильді қосымшалар мен компьютерлік бағдарламалар лицензияланбаған.

Сондықтан құқық қорғау органдары қызметкерлерінің назарын олардың компьютерлерінде және мобильді құрылғыларында сақталатын деректерге ықтимал қатерге аударамыз. Бұдан басқа, осылайша алынған ақпарат адам құқықтарын бұзбауға тиіс және одан әрі тергеу барысында Заңда көзделген тәртіппен тексеруге және бағалауға жатады.

Әрі қарай, интернет-ресурстарды бақылау процесінде қалыптасқан типтік тергеу жағдайларына сүйене отырып, «қолма-қол ақша» орындаушыларын сәйкестендіру алгоритмдерін қарастырыңыз.

Бірінші тергеу жағдайы. Интернет-ресурстын мониторингі кезінде, осындай қызметтерді көрсету туралы ақпарат орналастырылатын орындаушының абоненттік нөмірін алу.

Бұл жағдайда оны келесі алгоритмдер арқылы анықтауға болады.

Бірінші әрекет алгоритмі. Құқық қорғау органдарының қызметкерлері телефонына байланыс ретінде орындаушының абоненттік нөмірін қосады. Сонымен қатар, кейде мессенджерлерде (Twitter, Telegram, WhatsApp және т.б.) оның фотосуретін алуға болады. Содан кейін интернеттегі фотосуреттерді іздеу бағдарламалары мен бағдарламаларын қолдана отырып (мысалы, фотосуретпен іздеу, Shutterstock, Picsearch, Pinterest Visual Search құралы) кейде әлеуметтік желілерде фотосуреттері бар («Facebook», «ВКонтакте», «Одноклассники» және т.б.) немесе достарының фотосуреттерінде белгіленген фотосуретін анықтауға болады.

Құқық қорғау органдарының қызметкерлері орындаушының белгілі бір әлеуметтік желідегі аккаунтын анықтаған кезде оны егжей-тегжейлі зерделеп, талдап алу керек. Егер парақшасы ашық болса, көбінесе орындаушының жеке деректерін сипаттайтын ақпаратты (аты-жөні, туған күні, тұратын елді мекені, оның оқыған және/немесе жұмыс орны, отбасылық жағдайы, байланыс телефон нөмірі және т.б.) салыстырмалы түрде оңай алуға болады. Құқық қорғау органдарының қызметкерлері қызығушылық танытқан субъект туралы қосымша ақпаратты бақылау бағдарламаларын қолдана отырып ала алады (мысалы, «ВКонтакте» әлеуметтік желісінің пайдаланушыларын бақылау үшін сіз «ВКонтакте» үшін «Kate Mobile», әлеуметтік желілер үшін «Панда-тыңшы», «Instagram» үшін «Followers Plus», «ВКонтакте» үшін «307 Агент» және т.б.).

(Қазақстан Республикасы Конституциясының және адам мен азаматтың хат алмасудың, телефон арқылы сөйлесудің және т.б. құпиясына құқықтарын қорғайтын өзге де заңнаманың талаптары сөзсіз сақталған жағдайда) осындай бағдарламалардың көмегімен келесідей ақпарат алынуы мүмкіншілік бар:

- 1) тіркелген күні, сондай-ақ туған күні;
- 2) пайдаланушының сандық идентификаторы (ID);
- 3) онлайн-белсенділік;

- 4) ортақ, жасырын, жабық және әлеуетті достарының шеңбері, олардың тұрғылықты жері;
- 5) қара тізімнің, оған кіретін субъектілердің тізімі;
- 6) кез келген пайдаланушылар арасындағы достар шеңбері;
- 7) қызығушылық танытқан адамның ашық сақталған фотосуреттері бар пайдаланушылардың тізімі;
- 8) жазылымдардың тізімі;
- 9) шығыс лайктар;
- 10) топтардағы және достардың парақшаларындағы пікірлер, осындай пікірлердің мазмұны;
- 11) жасырын диалогтар және орындаушының қазір кіммен сөйлесетіні туралы ақпарат;
- 12) субъектіні өзге тұлғалар тарапынан бақылаудың болуы қарау.

Сипатталған әдіс, жоғарыда айтылғандай, орындаушы, ол байланысқан адамдар, олардың қарым-қатынас мазмұны, сондай-ақ басқа да криминалистикалық маңызды ақпарат туралы ақпарат алуға мүмкіндік береді.

Орындаушы туралы мәліметтерді алғаннан кейін (аты - жөні, туған күні) құқық қорғау, арнаулы мемлекеттік және өзге де органдардың ақпараттық алмасу жүйесінің (бұдан әрі- ҚАО ААЖ) көмегімен оның өзге де деректерін анықтау орынды болып көрінеді [27]. Аталған деректер банкін пайдалана отырып мынадай ақпаратты алуға болады: мемлекеттік базалар деректер: «жеке тұлғалар»; «заңды тұлғалар»; «жылжымайтын мүлік тіркелімі»; «жер учаскесі»; «көлік құралдары»; «тіркелген қару»; «темір жол көлігі»; «өзен және шағын көлемді кемелер»; «теңіз кемелері»; «ауыл шаруашылығы техникасы»; «зейнетақы аударымдары»; «мүгедектік»; «әлеуметтік көмек»; «еңбек нарығы»; «ХҚКО-да тұлғалардың алған қызметтері туралы мәліметтер»; «арнайы есепке алу»; «бірыңғай бірыңғай статистикалық жүйе»; «атқарушылық іс жүргізу»; «сот органдары»; «сот карточкалары»; «жол қозғалысы ережелерін бұзу»; «талаптар»; «криминалдық автокөлік»;

«криминалдық қару»; «ЖҚО есебі»; «мемлекеттік қызметшіге сұрау салу»; «халықты құжаттандыру жүйесінен фото»; «халықты құжаттандыру жүйесінен 1-Нысан»; «жүргізуші куәлігі»; «Е-Нотариат»; «адамдардың өтініштерін бірыңғай есепке алу»; «азаматтық хал актілерінің жазбалары»; «ҚР азаматтарының мемлекеттік шекарадан өтуі»; «шетел азаматтарының мемлекеттік шекарадан өтуі»; «салық төлеушілер»; «салық берешегі туралы мәліметтер» және т.б.

Осылайша, орындаушылар туралы бағдарлау ақпаратын алғаннан кейін, жасырын тергеу әрекеттері туралы іс қозғауға және оларға қатысты жасырын тергеу әрекеттерін (бұдан әрі – ЖТӨ) жүргізуге болады [28], мысалы: электр (телекоммуникация) байланыс желілері арқылы берілетін ақпаратты жасырын бақылауды, ұстап қалуды және түсіріп алуды жүргізу.

Екінші әрекет алгоритмі. Мобильді қосымшалар мен компьютерлік бағдарламалардың көмегімен абоненттік нөмірлердің иелерін анықтау.

«Truecaller», «Drupe», «Show Caller» сияқты ресурстарды пайдалану абоненттік нөмірдің нақты иесін (орындаушыны) анықтауға мүмкіндік береді.

Осы мақсатта қосымшаға құқық қорғау органдарының қызметкерлерін қызықтыратын нөмірді енгізу қажет, содан кейін осы ресурстарды пайдаланатын басқа абоненттердің байланыстары арасында оның иесін іздеу жүргізіледі.

Сонымен қатар, кейбір Telegram-боттарын қолданған жөн. Мысалы, @smart_searchbot сұраныс бойынша пайдаланушының жеке деректерін, әлеуметтік желілердегі беттерге сілтемені, электрондық поштаны береді.

@Eyegodsbot сияқты Telegram-боттары заңды тұлғаның аты-жөні мен иесінің деректерін анықтай алады. Автокөліктің иесін машинаның нөмірі бойынша табады.

Telegram-боттар басқа ұялы байланыс операторларынан белгілі бір орындаушылардың жаңа және ауыстырылған абоненттік нөмірлерін іздей

алады. @Telecine_bot сервисінің көмегімен әлеуметтік желілердегі аккаунттар туралы ақпарат алуға көмектеседі.

Орындаушы анықталғаннан кейін ол туралы криминалистикалық маңызды ақпарат іздестіріледі. Бұдан әрі ЖТӘ іске асырылады, ал қылмыстық істі СДТБТ-ға тіркегеннен кейін тергеу және өзге де процестік әрекеттер жүргізіледі.

Екінші тергеу жағдайы. Интернет-ресурсты мониторингілеу кезінде орындаушының деректері алынды (аты, лақап аты, әлеуметтік желідегі аккаунты).

Орындаушының лақап атын орнатқан кезде оны анықтау үшін @buzzim_alerts_bot сияқты Telegram-боттарын пайдалануға болады, олар Telegram мессенджеріндегі чаттарда, мақалаларда және арналарда ол туралы сілтемелерді іздейді.

Бұл Telegram-ботқа ұқсас лақап аты бар пайдаланушы мессенджерде ақпарат жариялаған жағдайда іске қосылатын ескерту тән.

Сонымен қатар, құқық қорғау органдарына қызығушылық танытатын орындаушының жеке басын Phantombuster және т.б. сияқты әлеуметтік медиа іздеу бағдарламалары арқылы анықтауға болады.

Үшінші тергеу жағдайы. Интернет-ресурсты мониторингілеу кезінде орындаушының электрондық поштасы туралы мәліметтер алынды. Орындаушының пошта жәшігін аты, электрондық поштасы немесе телефоны бойынша әртүрлі қызметтердегі есептік жазбаларды іздейтін Help Scout веб-ресурсының көмегімен орнатуға болады.

«Google Contacts» «Facebook.com» веб-қызметі, қызығушылық танытқан электрондық поштаның иесі туралы деректерді (мысалы, аты-жөні, ықтимал басқа электрондық пошта мекенжайлары, иесінің мекенжайы, оның телефон нөмірі, қолда бар фотосуреттер және/немесе бейнелер, жасырын әлеуметтік профильдердің болуы, сотталғандығы/қылмыстық жауапкершілікке тартылуы,

отбасылық жағдайы туралы мәліметтер) алу үшін пайдаланылуы мүмкін, қоғамдық жазбалар, домен туралы ақпарат және т.б.).

Орындаушының тағы қандай танымал пошта қызметтерінде, порталдарда, танысу сайттарында тіркелгені туралы ақпарат алу үшін, сіз келесі электронды сервистерді пайдалана аласыз «Mamba.ru», «Badoo». Тергеу практикасын талдау көрсеткендей, болжамды қылмыскерлер көбінесе ыңғайлылық үшін әртүрлі сайттарда жұмыс істеу үшін бірдей логин мен лақап ат қолданады. Сондай-ақ іздеу нәтижелерін көруге болады және қызығушылық танытанын логині немесе e-mail қай жерде кездесетінін біле аласыз.

Төртінші тергеу жағдайы. Интернет-ресурстың мониторингі кезінде бір күндік фирмалардың (ЖК), орындаушылардың есеп айырысу шоттарының (банк карталарының) деректемелерін алуға болады.

Белгілі бір банк картасының иесі туралы ақпаратты веб-ресурстардың көмегімен алуға әбден болады «bankovskie-karty.ru», «<https://finanso.com/kz-ru/bin-search/>», «<https://obzortelefonov.ru>».

Бұл ресурстар картаның белгілі бір мемлекетке және банкке тиесілігін, оның түрі мен санатын анықтайды. Бұл картаға қызмет көрсететін эмитент-банкті табуды жеңілдетеді. Несие ұйымы құрылғаннан кейін, шот бойынша үзінді көшірмені алу үшін сұрау жіберу керек, ал оны алғаннан кейін орындаушының қолма-қол ақшаны алу орындарын мұқият талдап, анықтау керек.

Интернет желісіндегі фото және видео бойынша жоғарыда көрсетілген іздеу ресурстары құқық қорғау органдары қызметкерлерінің банкоматтарда және/немесе төлем терминалдарында қаражат алуды немесе енгізуді жүргізетін орындаушыны анықтау жөніндегі қызметін оңтайландыруға мүмкіндік береді. Әсіресе, қызмет көрсететін ұйымдардан бейнежазбаларды уақтылы талап ету кезінде.

Нәтижесінде ЖТӘ, қылмыскерге қатысты басқа да іс жүргізу әрекеттерінің тиімділігі артады.

Бесінші тергеу жағдайы. Интернет-ресурсты бақылау кезінде доменнің немесе компьютердің IP-мекен-жайлары туралы мәліметтер алу, олардан орындаушы авторизацияланды. Веб-ресурстар «Reg.ru/whois», «Imena.ua/whois», «Nic.ru/whois» IP мекенжайы немесе ресурс атауы енгізілген жағдайда домен туралы ақпарат алуға мүмкіндік бар. Бұл желі атауын, елді мекен, қала, ұйым, мекен-жай, телефон, құрылған күні, соңғы өзгерістер және т.б. ақпаратты анықтауға болады. Осыдан кейін провайдердің мекен-жайына мәліметтер беру туралы сұраныс жіберген жөн.

Ресурстар «angryip.org», «продвинутый-ip-scaппег.com», «асunetix.com», «www.solarwinds.com» олар сізді қызықтыратын компьютерлік және мобильді құрылғылардың IP мекенжайларын анықтауға мүмкіндік береді.

Талданатын қылмыстарды анықтау, ашу және тергеу заманауи ақпараттық технологияларды қолданумен тығыз байланысты екенін ескеріңіз, олардың мүмкіндіктері құқық қорғау органдарының алдына қойылған бірқатар міндеттерді тиімді шешуге мүмкіндік береді.

Аталған қылмыстық істі тергеу барысында оқиға болған жерді тексеру кезінде немесе тінту кезінде алынған электрондық төлемдер, цифрлық ақша қаражаттары, ойын автоматтарының кілттері және т.б., тексеріледі, заттай дәлелдемелер ретінде тіркеледі, өйткені аталған заттар қылмыс құралы болып табылады, онлайн құмар ойындарды ұйымдастыру және өткізу үшін құрал ретінде табылады, ал цифрлық қолма-қол ақша онлайн құмар ойындарын өткізуден түсетін табыс болып табылады.

Әрі қарай, тергеуші компьютерлік-техникалық сот сараптамасын тағайындауы қажет, оның нәтижелері бойынша сарапшыға ұсынылған онлайн серверлерден алынған электрондық төлемдерде сандық ақшалай ұтыстары бар онлайн ойын автоматтары үшін бағдарламалық қамтамасыз ету болып табылатын әртүрлі бағдарламалардың даналары болуы қажет.

Компьютерлік-техникалық сот сараптамасы маманының алдына тергеуші келесі сұрақтарды қоюы қажет:

1. Ойын үстелдеріне орнатылған компьютерлерде қандай бағдарламалық жасақтама орнатылған? Оның функционалдығы қандай?
2. Ойын үстелдеріне орнатылған сенсорлық дисплейлерде қандай бағдарламалық жасақтама орнатылған? Оның функционалдығы қандай?
3. Кассирдің компьютерінде қандай бағдарламалық жасақтама орнатылған? Оның функционалдығы қандай?
4. Ойыншы ойынға қатысады ма және олар ойынның нәтижесіне әсер ете ала ма?

Компьютерлік-техникалық сот сараптамасының маманы қаулыда көрсетілген мәселелерді шешу мақсатында зерттеу мынадай схема бойынша жүргізіледі:

1. Сыртқы тексеру және зерттеу объектісінің сипаттамасы.
2. Зерттеу объектісін технологиялық жүргізу және оның техникалық жай-күйі туралы мәселені шешу.
3. Тергеуді қызықтыратын, оның ішінде қашықтағы ақпараттың болуын/болмауын анықтау мақсатында зерттеуге ұсынылған объектіде бар файлдар мен дерекқорларды іздеу.
4. Маманның қорытындысын жасау.

1. Сыртқы тексеру және зерттеу объектісінің сипаттамасы.
Зерттеуге ыңғайлы болу үшін зерттелетін объектіге «№1 Объект» деген шартты белгі берілді. Нысандар бір-біріне ұқсас болуы мүмкін болғандықтан, зерттеу нысандарында бірдей бағдарламалық жасақтама орнатылуы мүмкін, осылайша тек бірінші объект сипатталады.

№1 Объектте көрсетіледі: түстер, маркалар, нысандар, формат. Зерттеу объектісінің алдыңғы жағында қуат индикаторлары сипатталған. Нысанның артқы жағында жүйелік блоктың қосылу мүмкіндіктері сипатталған. Сондай-

ақ, №1 нысанда мөрдiң түрi, мөрдiң түсi сипатталады, кiм қол қойғанымен расталады.

Файлдарды, каталогтарды визуалды қарауды және арнайы бағдарламалық жасақтаманы, сондай-ақ бағдарламалық жасақтаманы пайдалану әдiстерi сипатталады.

2. Зерттеу объектiсiн технологиялық жүргiзу және оның техникалық жай-күйi туралы мәселенi шешу.

Технологиялық жүгiртудi жүзеге асыру үшiн зерттеуге ұсынылған объект маманның қарамағындағы қандай жабдыққа қосылғанын сипаттайды. Әрi қарай, белгiленген зерттеу объектiсiнiң технологиялық жұмысының нәтижелерi жұмыс күйiн қарайды. Зерттелетiн объектiлердiң базалық функцияларын орындау көрсетiледi, олардың жиынтықтауыштары көрсетiлген көлемде ұсынылған және арнайы функцияларды орындау үшiн пайдаланылуы мүмкiндiгiн қарайды.

3. Зерттеуге ұсынылған объектiде бар файлдық жүйенi зерттеу қызығушылық тудыратын салдардың бар / жоқтығын анықтауға бағытталған.

Зерттеу нәтижелерi жүйелiк блокта анықталған орнатылған бағдарламалық қамтамасыз ету көрсетiледi (№1 скриншот).

Бұдан әрi онлайн ойын үстелiне ойыншылардың нөмiрлерiн, ойыншылардың балансын көрсету үшiн, сондай-ақ ойыншы қойған ставканы көрсету, максималды ұтыс комбинацияларын жинау үшiн пайдаланылатын желiде ашылған ойын карталарын көрсету, сондай-ақ конға қойылған ақша сомасын көрсету үшiн пайдаланылатын табылған бағдарламалық қамтамасыз ету көрсетiледi (№2 скриншот).

Бұдан әрi компьютерлiк-техникалық сот сараптамасы маманының қорытындысы жасалады.

1. Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, ойын жабдықтарын және ойын аймағынан тыс интернет ақпараттық-телекоммуникациялық желiсiн пайдалана отырып, құмар ойындарды заңсыз ұйымдастыруға және

өткізуге бағытталған жоғарыда аталған қылмыстық әрекеттер үлкен қоғамдық қауіпті білдіреді, аумақта құмар ойындарды ұйымдастыру және өткізу мемлекеттік реттеу негіздерін бұзу түріндегі қоғамдық қауіпті салдарлардың туындауының сөзсіз болуына әкеп соғады және Қазақстан Республикасының азаматтарының, мемлекет пен қоғамның құқықтары мен заңды мүдделеріне зиян келтіреді. Сондықтан тергеу-жедел іс-шараларды кешенді қолдану ғана осындай қылмыстарды ашу мен тергеудегі оң нәтижені шеше алады.

2. Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру заңсыз қызмет болып табылады және киберқылмыс санатына жатады. Мұндай заңсыз ойын бизнес -бұл адамдар покер, рулетка, ойын автоматтары және басқалары сияқты құмар ойындарға ставка жасай алатын онлайн платформаны немесе веб-сайтты құру және пайдалану болып табылады. Мұндай заңсыз құмар ойындарға алаяқтық, ақшаны жылыстату, ұтыстарды төлемеу немесе ойын нәтижелерін ұйымдастырушылардың пайдасына манипуляциялау кіруі мүмкін. Олар көбінесе ойын индустриясының заңды операторлары реттейтін заңнамалық талаптар мен лицензиялау процедураларын елемейді.

3. Заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру, егер мұндай әрекеттер жүзеге асырылатын елдің заңнамасына қайшы келсе, қылмыстық қудалау мен жазалауды қоса алғанда, елеулі заңды салдарға әкелуі мүмкін. Сонымен қатар, мұндай қызмет пайдаланушылар үшін қаржылық тәуекелдермен байланысты болуы мүмкін, өйткені олардың жеке деректері мен қаржылық ақпараты ұрлануы немесе теріс пайдаланылуы мүмкін.

3. ИНТЕРНЕТ ЖЕЛІСІН ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП, ЗАҢСЫЗ ОЙЫН БИЗНЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ТЕРГЕУ КЕЗІНДЕ АРНАЙЫ БІЛІМДІ ПАЙДАЛАНУ ЖӘНЕ ЖЕКЕЛЕГЕН ТЕРГЕУ ӘРЕКЕТТЕРІН ЖҮРГІЗУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

3.1 Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың тергеу кезінде жекелеген тергеу әрекеттерін жүргізудің тактикалық ерекшеліктері

Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыруды тергеу кезінде жекелеген тергеу әрекеттерін жүргізудің тактикалық ерекшеліктері қазіргі киберқылмыс контекстіндегі маңызды аспект болып табылады. Технологияның қарқынды дамуын және киберқылмыскерлердің әдістерін жетілдіруді ескере отырып, тергеушілердің тактикалық әдістері цифрлық іздерді тиімді пайдалануға, деректерді талдауға және халықаралық ынтымақтастықты үйлестіруге бағытталуы керек. Анонимді транзакцияларды қадағалау, блокчейн технологияларын талдау, әлеуметтік медиа мен виртуалды платформаларды бақылау тактикалық тәсілдің ажырамас бөлігі болып табылады. Бұл тақырыптың өзектілігі заңсыз онлайн-ойын ұйымдарының қызметін тиімді тоқтату және киберкеңістік саласында қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін тактикалық әдістерді үнемі жаңартып отыру, жаңа қауіп-қатерлерге бейімделу және тергеулерде жеделдікті сақтау қажеттілігімен ерекшеленеді.

Онлайн-ортада заңсыз ойын бизнесін сәтті тергеу үшін тактикалық әдістер осы құбылыстың жаһандық сипатын ескеруі керек. Бұған халықаралық серіктестермен ынтымақтастық, қылмыстық схемалар туралы ақпарат алмасу және бірыңғай күрес стратегиясын қолдану кіреді. Құқық қорғау органдары, реттеуші органдар және ойын бизнесі саласының өкілдері арасындағы тиімді

өзара іс-қимыл заңсыз тәжірибелердің алдын алу мен жолын кесуге теңдестірілген тәсілді құрудың негізгі элементіне айналады.

Маңызды тактикалық аспект-бұл деректерді талдау үшін технологиялық құралдарды қолдану. Интернеттегі транзакцияларды бақылауға, цифрлық іздерді тануға және үлкен деректерді талдауға арналған арнайы бағдарламалар заңсыз ойын бизнесіне қатысушылар арасындағы байланысты анықтауға, сондай-ақ ақша ағындарын бақылауға мүмкіндік береді, бұл тергеуді айтарлықтай жеңілдетеді [29].

Сонымен, тактикалық әдістер динамикалық және үнемі өзгеріп отыратын киберқылмыс сипатына бейімделуі керек. Бұл құқық қорғау органдарының қызметкерлерін, тергеушілерді және кибер мамандарды қылмыскерлердің соңғы тенденциялары мен әдістерінен хабардар ету үшін үздіксіз оқытуды қамтиды. Тек осылай ғана заңсыз онлайн құмар ойындармен байланысты сын-қатерлерге тиімді жауап беруді қамтамасыз етуге және киберкеңістікте қауіпсіздікті сақтауға болады.

Интернет желісіндегі заңсыз ойын бизнесін тергеудің тактикалық ерекшеліктері бірнеше проблемалық мәселелермен байланысты. Ең алдымен, онлайн кеңістіктегі анонимділіктің жоғары деңгейі қылмыскерлерді анықтау мен анықтауда қиындықтар туғызады. Криптовалюталар мен блокчейн технологияларын белсенді пайдалану ақша ағындарын бақылауды қиындатады. Елдер арасындағы ынтымақтастықты қажет ететін қылмыстардың трансшекаралық сипаты және заңсыз онлайн құмар ойындарға қарсы күресте келісілген әрекеттерді қиындататын заңнамалық шеңбердің гетерогенділігі қосымша қиындықтарды тудырады. Сонымен қатар, технологияның қарқынды дамуы тергеу органдарынан өз әдістерін үнемі жаңартып отыруды талап етеді, бұл ресурстардың шектеулі болуы және киберқауіпсіздік пен цифрлық тергеу саласындағы білікті мамандардың жетіспеушілігі жағдайында қиындық тудыруы мүмкін. Мұндай проблемалар тактикалық тәсілдерге инновацияларды Мұқият енгізуді және онлайн-құмар

ойындарда ұйымдасқан қылмысқа тиімді қарсы тұру үшін халықаралық ынтымақтастықты күшейтуді талап етеді.

Сонымен қатар, Интернет желісіндегі заңсыз ойын бизнесін тергеудегі басты мәселелердің бірі - киберқылмыстың динамикалық сипаты. Қылмыскерлер өздерінің әдістерін үнемі жетілдіріп отырады, жаңа технологияларды қолданады және анықтаудан аулақ болу үшін жетілдірілген стратегияларды әзірлейді. Бұл тергеу органдарынан жаңа қауіп-қатерлерге жауап берудегі жеделдікті ғана емес, сонымен қатар үнемі өзгеріп отыратын киберланд ландшафтқа бейімделудегі икемділікті талап етеді [30].

Тағы бір маңызды мәселе-тергеуге қатысушылардың жеке деректерін қорғау және құпиялылықты сақтаудың теңдестірілген тәсілінің қажеттілігі. Құпиялылықты сақтау маңызды аспект болып табылатын интернет-платформалар мен әлеуметтік желілерді кеңінен пайдалану жағдайында тергеушілер дәлелдемелер жинау қажеттілігі мен азаматтардың құпиялылық құқықтарын сақтау арасындағы тепе-теңдікті сақтауы керек.

Демек, онлайн-ортада заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыруды тиімді тергеу тек озық технологияларды қолдануды ғана емес, сонымен қатар қызметкерлерді үнемі оқытуды, заңнаманы жетілдіруді және халықаралық ынтымақтастықты нығайтуды талап етеді. Осы проблемаларды шешу тергеу әрекеттерін заңсыз онлайн-құмар ойындармен күресте тиімдірек етуге мүмкіндік береді.

Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыруды тергеу кезінде жекелеген тергеу әрекеттерін жүргізудің тактикалық ерекшеліктерін қалыптасқан жағдайға және тергеу жағдайына байланысты жедел және тергеу бөлімшелері айқындайды. Бұл ретте Интернет желісін және тергеу әдістемесін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру фактілерін анықтау элементтерінің экономикалық саладағы қылмыстарды тергеу тактикасы мен әдістемесінен (жасырын тергеу әрекеттері, қарап-тексеру, тінту, алу, жауап алу, бетпе-бет ставкалар,

сараптама жүргізу және т. б.) елеулі айырмашылықтары жоқ, дәлелдеудің мәні мен мән-жайларын нақты айқындау қажет. қазіргі жағдайға байланысты нақты қылмыс. Дәлелдеу нысанасын айқындай отырып, қылмыстың криминалистикалық сипаттамасына және, ең алдымен, оны жасау тәсіліне негізделіп, Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру саласындағы құқыққа қарсы қызмет тетігіне сүйену қажет.

Қазақстан Республикасының ҚПК 113-бабына сәйкес Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыруды анықтау туралы қылмыстық істерді тергеу барысында [21] мынадай мән-жайлар дәлелдеуге жатады:

1. Оқиға орын алды ма, яғни Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыруды жүзеге асыру фактісі;
2. Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың уақыты, орны және мән-жайлары;
3. Интернет желісін пайдалана отырып заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырған адамдар тобы және оның біліктілік белгілері жоқ па;
4. Адамның қылмыстық заңмен тыйым салынған әрекетті жасаудағы кінәсі, оның кінәсінің нысаны, жасалған әрекеттің себептері.
5. Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін жасау тәсілі;
6. Келтірілген залалдың сипаты мен мөлшері;
7. Ауырлататын немесе жеңілдететін жағдайлар;
8. Қылмысты болдырмайтын немесе қылмыстық жауаптылықтан босатуға әкеп соғатын мән-жайлар;
9. Заңмен тыйым салынған қызметтен туындаған әрекеттер мен салдарлар арасындағы себепті байланыстың болуы.

Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін жасау фактілерін тергеу кезінде анықтауды талап ететін үлгілік мән-жайлар мыналар болып табылады:

- Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырушы және қатысушылар;

- Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесі қанша уақыт (ұзақтығы) жасалды;

- онлайн ойын платформасын кім басқарды, Домен (сайт мекенжайы) және хостинг кім және қайда алынды және олар үшін кім жауапты болды;

- онлайн казино қандай төлем жүйелеріне қосылды (Яндекс ақша, вебмани, киви, банк картасынан төлем);

- қылмыс жасауға кім тікелей қатысы бар, оны ұйымдастырушы, бастамашы, серіктестер кім;

- қылмыс жасау фактілері кіммен, қашан және қандай жағдайда анықталды;

- қандай заңнамалық және нормативтік актілер бұзылды;

- Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесінен келтірілген залалдың мөлшері қандай;

- зиянды өтеу үшін қандай шаралар қабылдау керек;

- қылмыс жасау әдісі қандай қолданылды;

- қылмыс жасауға қандай жағдайлар ықпал етті;

- шарт немесе лицензия жасасу мән-жайлары;

- адам Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ашу үшін үй-жай беретінін білді ме;

- әкімшімен, операторлармен еңбек шарттары жасалды ма, өйткені олардың қызметі клиенттерден алынған ақшалай қаражатпен байланысты болды ма және бір күнде түсім дәл қалай түсті;

- алынған онлайн ойын автоматтары мен электрондық рулетка ақшаны өз бетінше береді, яғни. ұтыс немесе оператор, әкімші немесе Ұйымдастырушы онлайн ойын автоматтары мен электрондық рулетка деректерінде ұтып алған жағдайда клиенттерге электрондық ақша жіберді;

- қызметкерлермен нұсқаулық өткізілді ме [31].

Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін тергеу кезінде ойын бизнесі саласындағы қызметті реттейтін заңнама мен заңға тәуелді актілерді, ойын бизнесі саласындағы қызметті жүзеге асыру үшін ұйымдарды тіркеу тәртібін немесе ойын мекемесі қызметкерінің ойын мекемесінде тікелей қызмет көрсететін өкілеттіктері мен функционалдық міндеттерін, сондай-ақ оларды пайдаланатын адамдардың құқықтарын, міндеттерін мұқият талдау қажет. дәлелдеуге жататын мән-жайларды анықтау мақсатында.

Қорытындылай келе, Интернет желісінде заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыруды тергеу кезінде тергеу әрекеттерін жүргізудің тактикалық ерекшеліктері әдістер мен стратегияларды үнемі жетілдіруді талап ететін күрделі және серпінді міндет болып табылады. Анонимділіктің жоғары деңгейі, қылмыстың трансшекаралық сипаты және технологияның қарқынды дамуы бірқатар проблемалық мәселелерді тудырады. Тиімді тергеу тек техникалық құзыреттілікті және заманауи цифрлық құралдарды пайдалануды ғана емес, сонымен қатар киберқылмыс әлеміндегі тұрақты өзгерістерге бейімделу икемділігін талап етеді. Азаматтардың жеке өмірін қамтамасыз ету мен дәлелдемелер жинау қажеттілігі арасындағы тепе-теңдік те айтарлықтай қиындық тудырады. Заңсыз онлайн құмар ойындарға сәтті қарсы тұру үшін құқық қорғау органдарының күш-жігерін жаһандық үйлестіру, халықаралық деңгейде ақпарат алмасу және жаңа қауіп-қатерлерге бейімделу және киберкеңістікте тиімді бақылауға қол жеткізу үшін қызметкерлерді үздіксіз оқытуға инвестициялау қажет.

Осылайша, онлайн-ортада заңсыз ойын бизнесін сәтті тергеу жан-жақты және көп деңгейлі тәсілді қажет ететінін атап өту маңызды. Сандық тергеу мамандары өз дағдыларын үнемі жетілдіріп отыруы керек, ал құқық қорғау органдары озық технологияларды белсенді түрде енгізіп, халықаралық ынтымақтастықты қолдауы керек. Сонымен қатар, онлайн-кеңістіктің

қауіпсіздігін қамтамасыз ету мен азаматтардың құқықтары мен құпиялылығын құрметтеу арасындағы тепе-теңдікті сақтау маңызды. Жаһандық келісілген әрекеттің қажеттілігі, жаңа сын-қатерлерге бейімделу және тәсілдерді үнемі жаңартып отыру бұл тақырыпты заманауи киберқауіпсіздік контекстінде өте өзекті етеді. Бұл мәселелерді шешу заңсыз онлайн құмар ойындармен тиімдірек күресуді қамтамасыз етеді және жылдам Технологиялық даму дәуіріндегі басымдық болып табылатын цифрлық кеңістіктегі қауіпсіздікті қолдайды.

Сотқа дейінгі тергеудің негізі дәлелдеу болып табылады. Қазақстан Республикасы қылмыстық процестік кодексінің 121-бабына сәйкес дәлелдемелер істі заңды, негізделген және әділ шешу үшін маңызы бар мән-жайларды анықтау мақсатында дәлелдемелерді жинаудан, зерттеуден, бағалаудан және пайдаланудан тұрады [21].

Қазақстан Республикасы қылмыстық процестік кодексінің 8-бабына сәйкес қылмыстық процестің міндеттері қылмыстық құқық бұзушылықтардың жолын кесу, бейтарап, тез және толық ашу, тергеу, оларды жасаған адамдарды әшкерелеу және қылмыстық жауаптылыққа тарту, әділ сот талқылауы және қылмыстық заңды дұрыс қолдану, адамдарды, қоғамды және мемлекетті қылмыстық құқық бұзушылықтардан қорғау болып табылады [21].

Осы міндеттердің орындалуын тергеуші мен жедел қызметкер дәлелдемелер мен олардың зерттеулерін жинауды қамтамасыз ете алады.

Күдіктінің іс-әрекетін саралауда анықтау мәселелері оның ниеті, уәжі және қылмыстық құқық бұзушылықтың салдары анықталғаннан кейін ғана мүмкін болатынын атап өтеміз.

Осыған байланысты Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінің 307-бабының 2-бөлігінде көзделген «заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың» саралау белгілерін, 5-тармағымен, яғни «Ақпараттық жүйе арқылы заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру» толықтыруын ұсынамыз.

3.2 Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың тергеу кезінде арнайы білімді пайдалану ерекшелігі

Интернет желісіндегі заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыруды тергеу кезінде арнайы білімді пайдалану ерекшелігі киберқылмыстың тұрақты дамуы аясында өте өзекті болып отыр. Заңсыз онлайн құмар ойындармен тиімді күресу тергеушілер мен кибер мамандардан цифрлық тергеу, криптовалюта, блокчейн технологиясы және Киберқауіпсіздік бойынша терең білімді талап етеді. Қылмыскерлер өз қызметін жасыру үшін күрделі технологиялық құралдарды көбірек қолданады және бұл салаларда кәсіби дағдыларсыз олардың әрекеттерін анықтау және тоқтату қиын. Осылайша, мамандандырылған Білім онлайн-құмар ойындар саласындағы табысты тергеудің ажырамас бөлігіне айналады және оларды белсенді қолдану ойын индустриясындағы киберқылмыстың қазіргі заманғы түрлерімен күрестің тиімділігін қамтамасыз етудің негізгі факторы болып табылады.

Киберқылмыс, Интернет желісіндегі заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыруды және цифрлық тергеу технологиялары саласындағы арнайы білімді сараптамалық меңгеру Интернет желісіндегі заңсыз ойын бизнесін тергеу кезінде қажетті құрамдас бөлікке айналады. Киберқылмыскерлер өз әрекеттерін жасыру үшін анонимді криптовалюталар мен қараңғы веб-сайттар сияқты озық технологияларды қолдана бастады. Мамандандырылған Білім цифрлық іздерді анықтауға және күрделі технологиялық схемаларды талдауға ғана емес, сонымен қатар қылмыскерлердің тактикасындағы тұрақты өзгерістерге бейімделуге мүмкіндік береді.

Бұл тақырыптың өзектілігі онлайн-ойын индустриясының өсуімен және осы саладағы киберқылмыстардың көбеюімен ерекшеленеді. Технологиялық инновациялар күнделікті өмірдің бір бөлігіне айналатын заманауи цифрлық әлемде тиімді тергеу тергеушілерге қауіп-қатерлерге жедел жауап беру, озық

тәжірибелерді қолдану және онлайн кеңістікте қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін арнайы білімді қажет етеді [32].

Интернет желісіндегі заңсыз ойын бизнесін тергеу кезінде арнайы білімді пайдалану ерекшелігіне байланысты проблемалық мәселелер киберқауіпсіздік, цифрлық тергеу және онлайн-құмар ойындар технологиялары саласындағы білімді үнемі жаңарту және кеңейту қажеттілігін ғана емес, сонымен қатар киберқылмыстың дамуының жылдам қарқынына бейімделу мәселелерін де қамтиды. Пайда болған технологиялық жаңалықтар мен қылмыскерлердің іздерін жасырудың күрделі әдістері тергеушілердің жұмысын қиындатады. Қылмыстардың трансшекаралық сипаты, анонимді криптовалюталар мен көлеңкелі онлайн платформаларды пайдалану тиімді тергеуге кедергі келтіреді. Сонымен қатар, тергеу барысында арнайы білімді пайдалану кезіндегі құпиялылық мәселелері мен этикалық мәселелер қауіпсіздікті қамтамасыз ету мен азаматтардың заңды құқықтары мен бостандықтарын сақтау арасындағы тепе-теңдікті сақтау үшін мұқият назар аударуды қажет етеді. Бұл аспектілер үздіксіз оқыту мен әдістерді жетілдіру, сондай-ақ жаһандық киберкеңістік ауқымында тиімді ынтымақтастық стратегияларын дамыту қажеттілігін көрсетеді.

Жоғарыда айтылғандардан басқа, тағы бір маңызды проблемалық мәселе-әртүрлі юрисдикциялардағы заңнамалық нормалар мен ережелердің сәйкессіздігі мен әртүрлілігі. Бұл заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыруды тергеумен айналысатын тергеушілерге қиындықтар туғызады, әсіресе қылмыскерлер шекарадан өтіп бара жатқанда. Киберқылмыстың трансшекаралық табиғаты онлайн-ортада ұйымдасқан қылмыспен тиімді күресуді қамтамасыз ету үшін елдер арасындағы ынтымақтастықты және бірыңғай стандарттарды әзірлеуді талап етеді.

Сонымен қатар, киберқауіпсіздік саласындағы ресурстар мен сарапшылардың шектеулі болуы проблема болуы мүмкін. Кадрлық әлеуетті дамыту және табысты тергеулер жүргізу үшін қажетті техникалық

құралдармен қамтамасыз ету сыни аспектілерге айналуға. Тиісті ресурстар мен жоғары білікті мамандар болмаса, киберқылмыс агенттіктері заңсыз онлайн құмар ойындарды анықтау мен жолын кесуде шектеулерге тап болуы мүмкін. Бұл мәселелерді шешу тек стратегиялық жоспарлау мен теңдестірілген тәсілді ғана емес, сонымен қатар халықаралық ынтымақтастық мәселелеріне назар аударуды және жаһандық деңгейде киберқылмысқа қарсы инфрақұрылымды нығайтуды талап етеді [33].

Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыруды тергеу кезінде арнайы білімді пайдаланудың ерекшеліктеріне мүлікті тексеру, тінту, тәркілеу, тыйым салу, әртүрлі техникалық сараптамалар тағайындау, күдіктілерді ұстау және жауап алу, жәбірленушілер мен куәгерлерден жауап алу жатады.

Жедел сатып алуды жүргізгеннен кейін анықтау органының қызметкерлері не тергеуші оқиға болған жерді тексереді. Онлайн ойын казино үй-жайындағы барлық адамдардың жеке басын анықтау мақсатында тергеуші анықтау органының қатысып отырған қызметкерлеріне оқиға орнын күзету, куәгерлерді анықтау, жалғасып жатқан қылмыстардың жолын кесу және қайталанған қылмыстардың алдын алу және оқиғаның өзге де зардаптарын жою жөнінде қажетті іс-шаралар жүргізуді тапсыруға құқылы [14].

Осы тапсырма шеңберінде анықтау органының қызметкерлері міндетті түрде адамдардың екі тобын анықтауы тиіс:

- 1) Онлайн ойын казиносының ұйымдастырушысы мен қызметкерлері;
- 2) онлайн казино қатысушылары.

Әдетте, іс жүзінде онлайн-казино қатысушылары онлайн-казино шегінен тыс немесе жалған сауалнамалық мәліметтермен тіркелген жағдайлар қалыптасады. Осыған байланысты жеке құрылғылардың немесе ұялы телефондардың IP мекенжайлары мен логиндері қажет. Кейіннен қатысқан адамдардан тергеуші куәгер ретінде жауап ала алады.

Бұдан басқа, анықтау органының қызметкерлері онлайн ойын казиносының кассасын және доменге қосылу серверін (егер бар болса) бақылауға алуы тиіс. Бұл есептік құжаттаманы, бейнежазбаларды және т. б. жою жөніндегі іс-қимылдардың жолын кесу мақсатында жүзеге асырылады.

Қылмыстың іздерін, басқа да материалдық объектілерді анықтау, сондай-ақ іс үшін маңызы бар мән-жайларды анықтау мақсатында жергілікті жерді, үй-жайларды және т. б. тексеру жүргізіледі.

Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесі саласындағы істерді тергеу барысында тергеп-тексерудің мынадай түрлері қолданылады:

- а) үй-жайды тексеру;
- б) онлайн ойын жабдықтарын, дербес компьютерлер мен ұйымдастыру техникасын тексеру;
- в) заттар мен құжаттарды қарау [34].

Әдетте, тексерудің бұл түрлері осы тергеу әрекетінің кешенді сипатына ие, өйткені олар екіншісінен шығады. Тергеу көбінесе онлайн ойын жабдықтары мен қаржы-шаруашылық операциялары көрсетілген құжаттарға қатысты жүзеге асырылады.

Тергеуші бейнежазба құралдарын қолдана отырып, тексеру жүргізеді, өзі орталықтан периферияға немесе керісінше тексеру әдісін анықтайды.

Тексеру барысында Интернет желісін пайдалана отырып, онлайн ойын аппараттарының, «покер» ойнауға арналған онлайн ойын үстелдерінің және басқа да ойын жабдықтарының болуына ерекше назар аударылады. Әр зат мұқият тексеріліп, қажет болған жағдайда алынып тасталуы керек, хаттамада онлайн ойын жабдықтарының жеке ерекшеліктері (техникалық сипаттамалары, IP мекенжайлары және т.б.) көрсетілуі керек.

Олардың ерекшеліктерін ескере отырып, онлайн ойын жабдықтарын тексеруге Ақпараттық технологиялар саласындағы маманды тартқан жөн.

Тексеру барысында сервер орнатылады:

- онлайн ойын жабдықтарын хостинг;

- жеке жабдық және сыртқы түрінің белгілері;
- жабдықта қамтылған қандай фактілер мен мән-жайлар тергеу үшін маңызды (тиелген және түсірілген бірліктердің сомасы, теңгеге кредиттердің сомасы, тиелген және түсірілген бірліктер арасындағы айырманың сомасы);
- дербес жабдықтың техникалық сипаттамасын зерделеу кезінде оның осындай жабдық үшін жалпы қабылданған нысанының сәйкестігіне назар аударылады.

Сондай-ақ, дербес жабдықты тексеру кезінде оның құрамдас бөліктерін және онлайн ойынға қатысты басқа құралдарды тексеру қажет. Атап айтқанда:

1. кілттер, сымдар, тақталарға арналған компоненттер;
2. шартты атауы бар ойын автоматтарына арналған пластикалық карталар;
3. серверге қосылу;
4. электрондық Платон онлайн ойын автоматтары;
5. онлайн ойын автоматтарына арналған пластикалық карталар;
6. виртуалды чиптер.

Электрондық құжаттарды тергеу кезінде төменде көрсетілген құжаттарды қарау ұсынылады:

1. Барлық жазбалар (сандарды көрсететін Excel жазбалары, доллардағы ақша қаражаттарының имен мен сомаларын көрсететін блокноттар және жазбалары бар блокноттар);
2. Үй-жайды, ғимаратты жалдау немесе сатып алу-сату шарттары;
3. 2 парақта жалға алу немесе сатып алу сату шарты бар меншік иесі туралы мәлімет;
4. Хабарлама;
5. Ішкі үй-жайларға реттік нөмірлер беру туралы бұйрық;
6. Қосымшасы бар ғимаратқа техникалық паспорт;
7. Үй-жайды жалға алу немесе сатып алу-сату шарты;

8. Аяқталған құрылысты мемлекеттік қабылдау комиссиясының пайдалануға қабылдау актісі;

9. Жылжымайтын мүлікке құқықтарды және олармен жасалатын мәмілелерді мемлекеттік тіркеу туралы куәлік;

10. Жер учаскесіне меншік құқығына, тұрақты жер пайдалану құқығына Акт;

11. Аяқталған құрылысты мемлекеттік қабылдау комиссиясының пайдалануға қабылдау актісі;

12. Жалдау немесе сатып алу сату шарты;

13. Жалға алу немесе сатып алу сату шарты бар меншік иесі туралы мәлімет;

14. Пәтерге, ғимаратқа, үй-жайға төлқұжат;

15. Ф - 2 техникалық паспорты;

16. Үйге, ғимаратқа, үй-жайға техникалық паспорт;

17. Жылжымайтын мүлікке құқықтарды және онымен жасалатын мәмілелерді мемлекеттік тіркеу туралы куәлігі бар меншік иесі туралы мәлімет;

18. Жер учаскесіне жеке меншік құқығына акті;

19. Жеке кәсіпкердің куәлігі;

20. ЖШС дербес шоттарының жоқтығы туралы электрондық үзінді

21. Бұйрық;

22. ЖШС салық төлеушіні тіркеу туралы растау

23. ЖШС жарғысы;

24. ЖК салықтары бойынша абсолютті дербес шоттар

25. Оңайлатылған декларация негізінде арнайы салық режимін қолдануға өтініш;

26. Жеке кәсіпкерді мемлекеттік тіркеу туралы куәлік алуға өтініш;

27. Кәсіпкер карточкасы;

28. 1 парақтағы жеке куәлік;

Ресми және ресми емес сипаттағы құжаттармен жұмыс істеу кезінде ең бастысы-олардың рұқсат етілуі мен салыстырмалылығын анықтау. Құжаттардың салыстырмалылығын анықтау мақсатында тергеуші оларды тексереді, анықтау үшін ұсынады және жауап алу барысында маманмен кеңеседі, сараптама тағайындайды (қолжазба, экономикалық және т.б.) [35].

Бейресми құжаттардың деректемелері жоқ, еш жерде тіркелмейді, оларды жасаған адам қол қоймайды және т.б. мұның бәрі осындай құжаттарды орындаушыларға олардың іске асырылмаған жоба, болжамды, бірақ жүзеге асырылмаған мәміле ретінде ғана емес, құжатта шамамен немесе қате есептеулер және т.б. мұндай мәлімдемелер мәліметтерді салыстыру арқылы жоққа шығарылуы мүмкін, құжатта қамтылған басқа адамдардың жазбаларымен, ресми құжаттарда тіркелген деректермен.

Онлайн ойын бизнесі субъектісінің құжаттарымен жұмыс істеу кезінде коммерциялық құпияны құрайтын ақпаратты алудың тактикалық ерекшеліктерін ескеру қажет. Тергеушінің негізсіз көп мөлшерде құжаттық материалдарды талап етуі аталған ұйымдардағы құжаттаманы жүйелеу ерекшеліктеріне және тергеу ресурстарының шектеулілігіне байланысты оларды талдаудың күрделілігіне байланысты қылмысты анықтау перспективасын іс жүзінде азайтады.

Сол себепті онлайн ойын мекемесі өз қызметін жүзеге асыратын үй-жайда табылған барлық құжаттарды негізсіз үздіксіз алып қою. Алынатын онлайн ойын жабдықтарының, ресми және бейресми сипаттағы құжаттардың сипатын білікті жедел бағалау үшін мамандарды бухгалтер-маманды белсенді іздеуге (алуға) тарту керек.

Құжаттар мен өзге де ақпараттық материалдар, қолжазба жазбалар және цифрлық магниттік тасымалдағыштарда (икемді және қатты магниттік дискілер, магниттік таспалар, магнито-оптикалық және оптикалық сақтау құрылғылары) сақталатын ерекше зерттеуге жатады.

Компьютерлік құралдардың көмегімен алынған ақпарат мәтіндік түрде де, файлдар, электрондық кестелер, графикалық кескіндер түрінде де ұсынылуы мүмкін (суреттер, мөртабан үлгілері, мөрлер, клишелер және т.б.). Магниттік тасымалдаушылардың мазмұнын зерттеу келесі мәселелерді шешуге дейін азаяды:

- құжат дайындалған бағдарламалық ортаны анықтау;
- статистикалық өңдеу әдістерін жүйелеу және пайдалану арқылы деректер файлдарындағы мәліметтерді талдау;
- бұрын осы тасығышта сақталған жойылған ақпараттың мазмұнын қалпына келтіру (толық немесе ішінара);
- құжаттың дайындалған күнін (соңғы редакциясын) анықтау.

Құжаттарды қараумен қатар үй-жайларды, жергілікті жер учаскелерін тергеу тексерулері де жүргізілуі мүмкін. Үй-жайлар ретінде өндірістік алаңдар, көлік және қосалқы үй-жайлар, мекеме басшысының, қызметкерлерінің кабинеттері көрсетіледі.

Бастапқы тергеу әрекеттерінің маңызды сәті-материалдық құндылықтар мен қолма-қол ақшаға тыйым салу. Қамауға алу бірінші кезекте келтірілген материалдық залалды өтеу үшін қолданылады.

Іс үшін маңызы бар құжаттарды табу, сондай-ақ тыйым салынуы мүмкін мүлікті табу мақсатында тінту жүргізіледі. Ол фирманың кеңсесінде, тұрғылықты жерінде, саяжайларда, гараждарда, автомобильдерде және т. б.

Алу. Интернет желісін пайдалана отырып, ойын бизнесі саласындағы қылмыстардың барлық жасырындығы кезінде белгілі бір әрекеттер, оның ішінде қылмыстық әрекеттер сөзсіз цифрлық құжаттарда көрсетіледі. Сондықтан тергеудің бастапқы кезеңінде оларды табу және алу үшін шұғыл шаралар қабылдау өте маңызды.

Электрондық құжаттарды алу ұйымдарда, кәсіпорындарда, мекемелерде Интернет желісін пайдалана отырып, ойын бизнесі саласындағы заңсыз іс-

әрекеттер туралы мәліметтер мен ақпаратты қамтитын қажетті құжаттардың бар екендігі туралы нақты мәліметтер болған кезде жүзеге асырылады [36].

Уақытылы тәркілеу қылмыскерлерге істің іздерін жасыруға кедергі келтіруі мүмкін. Қарастырылып отырған қылмыстар санатын тергеу кезінде ізделетін құжаттар кассирден, басшылардан, жалға берушілерден және т. б. алынады. құжаттардың кейбір түрлері қатысушылардан (шарттар, тексеру актілері), бас ұйымнан, аудиторлық фирмалардан және т.б. тәркіленуі мүмкін.

Бухгалтерлік құжаттарды мақсатты және толық алу-бұл өте күрделі және әрдайым мүмкін емес әрекет. Тергеуші тек құжаттардың қайсысы алынуы керек екенін анықтай алады. Нұсқаулық ретінде келесі тізімді пайдалануға болады:

- ұйымның тіркеу құжаттары (құрылтай шарты, жалпы жиналыстың хаттамасы, тіркеу туралы куәлік, жарғы);

- бухгалтерлік есеп және есептілік құжаттары (бухгалтерлік кітаптар, тіркелімдер, есептер және баланстар);

- бұйрықтар, өкімдер, қызметтік хат-хабарлар, шарттар, сенімхаттарды беруді есепке алу кітабы;

- есеп айырысу шоттары бойынша операцияларды есепке алу құжаттары (төлем талаптары мен тапсырмалары, ақшалай құжаттарға қол қою құқығы берілген тұлғалардың қолтаңбаларының үлгілері бар карточка және ұйымның мөр бедері, банктік үзінді көшірмелер);

- бастапқы кассалық құжаттар (кассалық кітап).

Тінту. Жасырын ресми не жалған құжаттарды, өрескел жазбаларды, жазбалардың барлық түрлерін, күдіктілер өз қызметінде байланысты адамдардың телефон нөмірлері мен фамилияларын табу және алып қою үшін тергеудің сол бастапқы сатысында тінту жүргізіледі. Қарастырылып отырған санаттағы қылмыстар туралы істердің ерекшелігі-мұндай тінту кезінде тосын фактор минималды. Демек, нәтижелер әрқашан оң бола бермейді.

Тінту орындары қазу жүргізілген үй-жайлар болуы мүмкін. Сонымен қатар, тұрғылықты жері бойынша (басшы, бухгалтер), гараждарда, қосалқы үй-жайларда, автомобильдерде және т.б. тінту тиімді болып табылады.

Тінту барысында өрескел жазбалар, бейресми есепке алу құжаттары, келісілмеген түзетулер, тазартулар, қосымша басылымдар, есепке алу журналдары, бланкілер, мөрлер және т.б. бар құжаттар алынады.

Тінтуді жоспарлап, оған кірісе отырып, бейресми есеп өзін – өзі бақылау және бақылау үшін материалдық жауапты адамдар өз бастамасы бойынша жүзеге асыратын барлық жерде кездесетін құбылыс екенін ескеру қажет. Электрондық құжаттардағы, телефонның дәптерлеріндегі және т.б. жазбалар бейресми есепке алу құжаттары болып табылады. оларда ресми құжаттарда көрсетілмеген мәмілелер, операциялар туралы мәліметтер көрсетілуі мүмкін: қызмет көрсету туралы және т.б.

Ресми емес есепке алудың алынған және жүйеленген құжаттарының көмегімен, Егер Ресми құжаттар «жоғалған» немесе бухгалтерлік есеп мүлдем жүргізілмеген болса да, нақты бұзушылықтар туралы, ұйымның қаржылық-шаруашылық қызметі туралы, сондай-ақ жалған құжаттарды дайындаудың тұлғалары, орындары мен тәсілдері туралы шынайы түсінік алуға болады.

Жауап алу. Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыруға қатысы бар адамдардан жауап алуды заңсыз онлайн ойын бизнесінің қызметін тексеру барысында бұзушылықтарды анықтаған адамдардан бастау керек. Олар құқық қорғау органдарының қызметкерлері болуы мүмкін. Аталған адамдардан жауап алу қылмыстың анықталу мән-жайларын анықтауға, оның мәнін түсінуге, адамдарды анықтауға мүмкіндік береді. Жауап алынғандардың кәсіби дайындығын ескере отырып, тергеушіге істің мән-жайын жақсы түсіну үшін осы адамдармен байланыста болған жөн.

Күдіктіден мүмкіндігінше жауап алу кейінірек жүргізілуі керек, бұл әшкерелеу үшін мүмкін болатын ең жоғары дәлелдемелік базаны алу үшін қажет. Егер жеткілікті дәлелдер жиналмаса және мойындау айғақтарын алуға

немесе күдіктінің позициясының дәрменсіздігін көрсетуге бағытталған тактикалық идеяны жүзеге асыру мүмкін болмаса, күдіктіден жауап алуды оның еркін әңгімесімен шектеген жөн. Бұл тергеушіге қазірдің өзінде жиналған және алынған дәлелдемелердің көлемін біраз уақыт жасырын ұстауға мүмкіндік беріп қана қоймай, күдіктінің қылмыстық істің жай-күйі мен оның жағдайы туралы ақпараттың болмауына байланысты ақпараттық вакуум жасайды.

Тәжірибе көрсеткендей, күдіктілерден жауап алу жанжалды жағдайларда жүргізіледі. Күдіктіден жауап алу барысында жауап алынатын адаммен психологиялық байланыс орнатуға, «дәлелдемелер ұсынуға», аңызға жол беруге, жанама жауап алу тәсілдеріне, қайта жауап алу кезінде қойылатын сұрақтарды өзгертуге бағытталған осындай тактикалық тәсілдерді қолдану қажет.

Жауап алу жағдайларына байланысты тактикалық әдістерді ажыратуға болады:

- жауап алу шарттарын жасау кезінде қолданылады (уақытты, өткізілетін орынды, жауап алуға шақыру әдісін және т.б. таңдау);
- жауап алудың әртүрлі кезеңдерінде қолданылады;
- жауап алу жағдайына байланысты қолданылады.

Мәселен, мысалы, жауап алудың дайындық кезеңінде жауап алынушының жеке басын анықтау, онымен психологиялық байланыс орнату, оның жауап алу тақырыбына және іс бойынша өтіп жатқан адамдарға қатынасын анықтау және, сайып келгенде, бүкіл жауап алудың тактикасын таңдау үшін тактикалық әдістер қолданылады. Еркін әңгіме кезеңінде тактикалық әдістер толық және объективті айғақтар алу үшін қолданылады. Сұрақ қою сатысында тактикалық әдістер жауап алудың жанжалды немесе жанжалсыз сипатына байланысты қолданылады. Егер жауап алу жанжалсыз болса, онда олар жаңа дәлелді фактілерді алуға бағытталған.

Егер жауап алу қайшылықты болса, тактикалық әдістер тергеушінің қандай дәлелдері бар екеніне байланысты жіктеледі. Мұнда үш нұсқа болуы мүмкін:

- 1) күдіктіні толығымен әшкерелейтін дәлелдемелер болған кезде;
- 2) дәлелдемелер жеткіліксіз болған кезде;
- 3) тек жанама дәлелдемелерге негізделген күдік болған кезде.

Тактикалық қабылдау ретінде қайта жауап алу жауап алу кезінде бұрын болмаған кішігірім, бірақ жаңа дәлелдер жиналғаннан кейін жүзеге асырылады.

Қорытынды кезеңде (айғақтарды тіркеу сатысында) жауап алынушының айғақтарын неғұрлым толық және объективті жазуға ықпал ететін тактикалық тәсілдер қолданылады. Оларға мыналар жатады: бақылау және нақтылау мәселелерін қою, хаттамаға енгізілетін ойды дәлірек тұжырымдау, жауап алу хаттамасын жеке оқу.

Қарастырылған тактикалық әдістер куәгерлерден, жәбірленушілерден де, күдіктілерден де жауап алу кезінде қолданылады. Сонымен бірге, оларды жауап алу тактикасында белгілі бір ерекшеліктер бар, осыған байланысты тергеу жағдайын, жауап алынушының іс жүргізу жағдайын, оның жеке қасиеттерін ескере отырып, басқа да әртүрлі және нақты әдістер қолданылуы мүмкін.

Жауап алу әдістері, тергеу тактикасының кез келген басқа әдістері сияқты, заң мен мораль нормаларына толық сәйкес келуі керек.

Күдіктіден жауап алу кезінде тергеуші жауап алынатын адамның алдына мынадай сұрақтар шеңберін қояды:

- онлайн ойын мекемесі қай сәттен бастап жұмыс істейді?
- онлайн ойын бизнесі қызметіне тиісті тіркеусіз тыйым салынған қызмет түрін ұйымдастырушы, ұстаушы кім?

- онлайн ойын жабдықтарын кім, қашан және кімнен сатып алды және растайтын құжаттар бар ма, егер онлайн ойын жабдықтары жалға алынған болса, онда ол кімнен жалға алынды?

- жүктелетін бірліктердің ең аз сомасы қандай?

- алынған онлайн ойын автоматтары мен электрондық рулетка ақшаны өз бетінше бере ме, яғни. ұтыс?

- оператор, әкімші онлайн ойын автоматтары мен электрондық рулетка деректерінде ұтып алған жағдайда клиенттерге ақша берген жағдайлар болды ма?

Ұйымдастырылған топ болған жағдайда қосымша түсіндіру қажет:

- ұйымдасқан топ қашан құрылды?

- топтың көшбасшысы кім?

- сұралушының ұйымдасқан топтағы рөлі қандай?

- топтың қалған мүшелерінің рөлі қандай?

Әрі қарай мекеме қызметкерлері, атап айтқанда операторлар, күзетшілер, кассирлер жауап алуы керек [37].

Аталған тұлғалар мекеменің жұмыс істеу тәртібі туралы, атап айтқанда, жұмыс қандай негізде жүзеге асырылатыны, онлайн ойын казиносының ұйымдастырушысы, басшысы кім екендігі, ұтысты төлеу тәртібі, егер мұндай жағдай орын алса, бұзушылықтар туралы куәландыратын бейресми құжаттардың болуы мүмкін орындары туралы айғақтар бере алады. Бұл куәгерлердің көпшілігі шындықты жасыруға мүдделі емес. Алайда, олардың кейбіреулері фактілерді не болғанның ескіруіне байланысты, не мүдделі тұлғалардың көндірулеріне мойынсұну арқылы немесе өзімшілдік себептермен бұрмалауы мүмкін (мысалы, оларға сыйақы уәде етілген). Олардың көмегімен заңды қызмет түріндегі онлайн ойын бизнесін жүргізудің шынайы жағдайлары белгіленеді.

Сондай-ақ, куәгерлерге мүдделі адамдар тарапынан қысым жасалуы мүмкін, сондықтан оларды тергеудің алғашқы кезеңінде жауап алған жөн.

Осы санаттағы кез-келген куәгерден жауап алу кезінде құжатты ұсыну сияқты тактикалық әдісті қолдануға болады. Мұндай тәртіп күдікті адамдардан жауап алу үшін ұсынылуы мүмкін, олар көбінесе ұйымдардың басшылары, бас бухгалтерлер болып табылады. Тексерулер, аудиторлық тексерулер, бұрын айтылған куәгерлерден жауап алу нәтижелері алынғаннан кейін бұл адамдардан жауап алу ұсынылады.

Егер куәгерлер мен күдіктілердің айғақтарында елеулі қайшылықтар болса, оларды жою үшін бетпе-бет ставкалар жүргізілуі мүмкін. Бет-әлпетіндегі елеулі қайшылықтар әдетте ұмытшақтықтың нәтижесі емес. Бұл бір адамның кінәсін екіншісіне жүктеуге деген саналы ұмтылысы. Бұл ұйымдастырушының, мазмұнның, ұйымдасқан топ жетекшісі мен оператордың, басшы мен бағынысты қызметкерлердің, әкімші мен оператордың, әкімші мен кассирдің, әкімшінің айғақтарындағы қайшылықтар туралы. Қарама-қайшылықтардың негізі жауап алынғандардың бірінің жалған айғақтары екенін ескере отырып, бетпе-бет ставканы өткізудің орындылығы туралы мәселені жауап алынғандардың өзін қалай ұстай алатындығы туралы шынайы айғақтар расталғаннан гөрі басқа көздерден сенімді деректер алуға болатындығын ескере отырып шешу керек.

Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру фактілері бойынша қылмыстық істерді тергеу барысында сот-техникалық және сот-экономикалық сараптамалар тағайындалады.

Ойын жабдықтарының сот-техникалық сараптамасы техникалық құжаттамада көрсетілмеген ерекшеліктерді - ұтыс нормаларын және ойын процесінің барысын бұзатын функционалды құралдарды анықтауға көмектеседі. Сарапшылардың сапалы жабдықтары бар, бұл геймплейдегі кездейсоқтықтағы өзгерістерді, ойын бағдарламасындағы түзетулерді анықтауға көмектеседі. Бұзушылықтар да анықталады:

- ұтыс пен геймплей алудың кездейсоқтықтары;
- өңделетін ақпараттың құпиялылығы, қолжетімділігі, тұтастығы;

- қоса беріліп отырған техникалық құжаттама;
- оның жұмысы кезінде пайда болған бағдарламалық жасақтаманың әртүрлі бұзылыстары.

Онлайн ойын сараптамасы онлайн ойын автоматы бағдарламасының тенденциялары мен заңдылықтарын анықтауға көмектеседі.

Ақшалай ұтыспен онлайн ойын жабдықтарын сараптау рұқсат етілмеген қол жетімділіктің және авторизация қауіпсіздігін бұзудың болуын анықтауға мүмкіндік береді, сондай-ақ мұндай машинаның иесіне заңсыз бизнесті жасыру мүмкіндігін жоққа шығарады.

Сарапшының рұқсатына көбінесе келесі сұрақтар қойылады:

- Жүктелген және жүктелген бірліктердің виртуалды қосындысы қандай?

- Несиелердің виртуалды сомасы теңгеге тең ме?

- Жүктелген және жүктелген бірліктер арасындағы айырмашылықтың виртуалды қосындысы қандай?

Қолданыстағы қылмыстық іс жүргізу заңнамасына сәйкес сараптама объектілері ретінде:

- заттай дәлелдемелер;

- құжаттар;

- дене және адам психикасының жағдайы;

- сараптамалық зерттеуге арналған үлгілер;

- қылмыстық іс материалдарында қамтылған сараптама нысанасына қатысты мәліметтер.

Онлайн ойын жабдықтарына сот-техникалық сараптама жүргізу кезінде ойын жабдықтары зерттеу объектісі ретінде әрекет етеді.

Қолжазба сканерленген құжаттар болған жағдайда сот-қолжазба сараптамасы жүргізілуі мүмкін. Зерттелетін құжатпен бірге тексерілетін тұлғаның қолжазба үлгілері (еркін, салыстырмалы түрде еркін,

эксперименттік) жіберілуі тиіс. Сарапшының рұқсатына келесі сұрақтар қойылады:

- қолжазба үлгілері қоса берілген тұлға құжаттың мәтінін орындады ма;
- тексерілетін тұлғалардың қайсысы құжатты орындады;
- зерттелетін құжаттарды бір адам орындады ма;
- бір құжаттың әртүрлі фрагменттері бір немесе әртүрлі тұлғалармен орындалды ма және т. б.

Сот-бухгалтерлік сараптаманың мәні бухгалтерлік есеп операциялары болып табылады.

Сараптаманың бұл түрі мыналарды орнатуға мүмкіндік береді:

- қаржылық-шаруашылық операциялар бухгалтерлік құжаттарда дұрыс көрсетілген бе;
- онлайн ойын мекемелерінің заңсыз қызметін жүзеге асыруды жасыру есебінен бюджетке қандай салық сомасы аударылмады;
- құжаттық тексеру туралы актінің шығуы расталады ма;
- есеп пен есептілікті жүргізу тәртібіне кім жауапты [37].

Бұл модель оңтайлы, бірақ, өкінішке орай, Интернет желісін қолдана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру саласындағы қылмыстарды тергеу кезінде әрдайым жүзеге асырыла бермейді. Шындығында, бұл қылмыстарды жасау кезінде бухгалтерлік есеп, әдетте, жоқ немесе қаржылық-шаруашылық қызметті толық көрсетпейді. Екеуі де Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру саласында қылмыс жасау құралы, оны жасыру тәсілі болып табылады. Бухгалтерлік есеппен мұндай жағдай сот-бухгалтерлік сараптамаларды жүргізуге елеулі, кейде еңсерілмейтін кедергілер туғызады, өйткені олардың құзыретіне бухгалтерлік есепті қалпына келтіру кірмейді.

Сонымен бірге, осы жағдайларда да, сайып келгенде, дәлелдеу тақырыбына, оның қылмыс оқиғасына қатысты элементіне қатысты бірқатар

жағдайлар сот-бухгалтерлік сараптама шеңберінде белгіленуі мүмкін. Ол үшін оны шешуге әдетте келесі сұрақтар қойылады:

- ұйымдағы бухгалтерлік есептің жағдайы қандай;
- бухгалтерлік есепті жүргізу тәртібін қандай бұзушылықтар орын алды;
- өндірістік шығындар туралы Бухгалтерлік есеп құжаттарындағы жазбалар бастапқы құжаттама деректеріне сәйкес келе ме;
- мекеменің есептік деректеріндегі анықталған сәйкессіздіктер қай кезеңге жатады;
- бухгалтерлік есеп пен есептілікті жүргізу тәртібіне кім жауапты және т.б.

Сот-бухгалтерлік сараптаманың мүмкіндіктері шектеулі болған жағдайларда сот қаржылық-экономикалық сараптамасы тағайындалуы керек. Бұл жаңа шаруашылық жағдайында бухгалтерлік есепті бұрмалау тәсілдерін (баланстарды бұрмалау) және азаматтық және салық заңнамасын бұзудың теріс салдарын белгілеуге мүмкіндік береді.

Сот қаржы-экономикалық сараптамасының алдына мынадай мәселелер қойылуы мүмкін:

- қандай бұзушылықтар нәтижесінде салық салынатын базаны төмендету орын алды;
- жол берілген бұзушылықтың нәтижесінде бюджетке қандай салық сомасы төленбеді және т.б.

Осы мәселелерді шешу үшін сот сарапшысына: оның дұрыстығына жауапты тұлғалар қол қойған және салық органына табыс етілген шынайы бухгалтерлік есеп, сондай-ақ салық декларациялары ұсынылуы тиіс. Егер бухгалтерлік есептің жинақтаушы құжаттары болмаса, онда бастапқы құжаттарды ұсыну қажет.

Сот қаржы-экономикалық сараптамасын жүргізудің алдында ревизия болуы мүмкін. Тергеуші тағайындайтын тексеруді жүргізу Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігі, Қазақстан Республикасының Ұлттық

Банкі жүйесіндегі жекелеген ведомстволардың тексерушілеріне және тиісті лицензиясы бар аудиторлық компанияларға тапсырылады [39].

Бастапқы тергеу әрекеттерін жүргізумен қатар, тапсырмалар анықтау органдарына беріледі: жасырын бақылау, электрлік (телекоммуникациялық) байланыс желілері арқылы берілетін ақпаратты ұстап алу және алу [28], тергеушіге ұқсас эпизодтарды анықтау, бұрын жасалған, көршілес облыстарда және т.б. тергеушінің тапсырмалары жедел қызметкерлердің ақша мен құндылықтарды, жылжымайтын мүлікті анықтау жөніндегі әрекеттеріне де қатысты болуы мүмкін, Қылмыстық жолмен алынған, заңсыз бизнеске қаражат салу фактілері, оқиғаның нақты қатысушыларын анықтау, оларды іздестіру және ұстау.

Егер тергеудің бастапқы кезеңінде күдіктілерді ұстау және әшкерелеу, бастапқы дәлелдемелерді жинау және тіркеу орын алса, одан кейін – күдіктілерге берілген түсініктемелерді тексеру, дәлелдемелерді зерттеу және бағалау.

Қылмыстық іс бойынша Қазақстан Республикасы ҚПК-нің 113-бабының талаптарына сәйкес дәлелдеуге жататын барлық мән-жайлар анықталғанын мойындай отырып, сотқа дейінгі тергеп-тексеруді жүзеге асыратын адам, егер олар іс бойынша тергеу әрекеттерін жүргізуді аяқтау туралы іске қатысса, күдіктіні, оның қорғаушысын, заңды өкілін жазбаша хабардар етеді (Қазақстан Республикасы ҚПК-нің 294-бабы) [21].

Бұдан әрі сотқа дейінгі тергеп-тексеруді жүзеге асыратын адам күдіктіге және оның қорғаушысына айыптау тізімін қоспағанда, тігілуі, нөмірленуі, іс парақтарының тізімдемесіне енгізілуі, тігілуі және мөрмен бекітілуі тиіс істің барлық материалдарын ұсынады. Қылмыстық іс материалдарымен танысу Қазақстан Республикасы ҚПК 295, 296-баптарының талаптарына қатаң сәйкес жүргізілуі тиіс [21].

Процеске қатысушылардың қылмыстық іс материалдарымен танысқаннан және олардың өтініштерін шешкеннен кейін айыптау актісі

жасалады (айыптау актісінің мазмұны Қазақстан Республикасының ҚПК 299-бабында баяндалған), ол қылмыстық іспен шешім қабылдау үшін прокурорға жіберіледі [21].

Қорытындылай келе, Интернет желісінде заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыруды тергеу кезінде арнайы білімді пайдалану ерекшелігі онлайн-құмар ойындар саласындағы киберқылмыстың қазіргі заманғы түрлерімен күресудің ажырамас элементіне айналады. Қылмыстардың трансшекаралық сипатына, технологиялардың қарқынды дамуына және заңнамалық нормалардың алуан түрлілігіне байланысты қиындықтар тергеушілерден цифрлық тергеу, криптовалюта және киберқауіпсіздік саласында жоғары құзыреттілікті талап етеді. Қиындықтарға қарамастан, Виртуалды кеңістіктегі ұйымдасқан қылмыстық топтарға сәтті қарсы тұру үшін үздіксіз оқытудың, халықаралық ынтымақтастықтың және бірыңғай стратегияларды әзірлеудің маңыздылығы атап өтіледі. Арнайы білім қоғамды қорғау мен азаматтардың жеке өмірін құрметтеу арасындағы тепе-теңдікті сақтай отырып, онлайн-ортада қауіпсіздікті тиімді тергеу мен қолдаудың кілті болады.

Интернеттегі заңсыз құмар ойындарды тиімді тергеу сонымен қатар құқық қорғау органдары, реттеушілер, технологиялық компаниялар және басқа да мүдделі тараптар арасындағы стратегиялық жақындасуды қажет ететінін атап өткен жөн. Ақпарат алмасу, оқыту және деректерді талдаудың жаңа әдістерін әзірлеу саласындағы бірлескен күш-жігер тергеу тиімділігін айтарлықтай арттыра алады. Киберқылмыстың серпінді сипатын және үнемі өзгеріп отыратын технологиялық трендтерді ескере отырып, Құқық қорғау органдары арасында өзектілікті және сараптаманың жоғары деңгейін сақтау басымдыққа айналады.

Арнайы білім онлайн-ортада заңсыз ойын бизнесіне қарсы тұрудың негізгі элементі болып табылады. Оларды цифрлық тергеу, технологиялық инновацияларды талдау және халықаралық ынтымақтастық шеңберінде дұрыс қолдану онлайн-құмар ойындар саласындағы киберқылмыспен тиімді

күресудің негізін қалыптастырады, осылайша цифрлық кеңістікте қауіпсіздік пен сенімділікті қамтамасыз етеді.

Интернет желісіндегі заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыруды тергеу кезінде арнайы білімді пайдалану ерекшелігі киберқылмыстың қазіргі заманғы сын-қатерлеріне қарсы тұруда шешуші рөл атқарады. Цифрлық тергеу, криптовалюта және киберқауіпсіздік саласындағы сараптамалық дағдылар құқық қорғау органдарының тиімді және жедел жұмысы үшін қажеттілікке айналуға. Олар цифрлық іздерді анықтауға және талдауға, заңсыз онлайн құмар ойындардың жолын кесу үшін озық технологияларды қолдануға және виртуалды кеңістікте қауіпсіздікті қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Үздіксіз оқыту мен халықаралық ынтымақтастықтың маңыздылығы табысты тергеу бірегей және мамандандырылған тәсілдерді қажет ететіндігін көрсетеді. Мұның бәрі онлайн құмар ойындар саласындағы киберқылмыспен күресудің сенімді әдістерін ғана емес, сонымен қатар қазіргі цифрлық әлемде тәуекелдерді тиімді басқару және цифрлық қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін негіз жасайды [40].

Сандық тергеу сараптамасы: цифрлық тергеу саласындағы мамандандырылған Білім онлайн-ортада заңсыз ойын бизнесін тергеу кезінде шешуші факторға айналады. Цифрлық деректерді талдау қабілеті, қылмыстық әрекеттің іздерін анықтау және озық технологияларды пайдалану онлайн-құмар ойындар саласында киберқылмыспен тиімді күресудің ажырамас элементтеріне айналады.

Криптовалюталар мен блокчейндегі құзыреттілік: криптовалюталарды заңсыз операцияларда кеңінен қолдануды ескере отырып, осы саладағы сараптамалық Білім маңызды құралға айналады. Блокчейн технологияларын талқылау қаржылық іздерді анықтауға мүмкіндік береді, осылайша тергеу тиімділігін арттырады және виртуалды активтерді теріс пайдаланудың алдын алады.

Киберқауіпсіздіктегі техникалық құзыреттілік: киберқауіпсіздік туралы терең білімі бар мамандар тергеушілердің алдында тұрған күрделі технологиялық қауіптерге тиімдірек төтеп бере алады. Бұған желілік қауіпсіздікті талдау, анықтау және антивирустық қорғаныс кіреді, бұл тез дамып келе жатқан киберқылмыс жағдайында маңызды болады.

Халықаралық ынтымақтастық: киберқылмыстардың трансшекаралық сипатын ескере отырып, мамандар халықаралық деңгейде белсенді ынтымақтасуға тиіс. Ақпарат алмасу, тергеу әдістерін стандарттау және елдер арасындағы оқыту ұйымдасқан киберқылмыспен күресудің маңызды элементтеріне айналуға.

Этикалық мәселелер және құпиялылық: арнайы білімді қолдану этикалық мәселелерді, әсіресе жеке деректерді қорғау және азаматтардың құқықтарын сақтау тұрғысынан көтереді. Тергеушілер қауіпсіздік пен құпиялылықты қорғау арасындағы тепе-теңдікті сақтауы керек, бұл тергеу барысында этикалық нормалар мен құқықтық негіздердің маңыздылығын көрсетеді.

ҚОРЫТЫНДЫ

Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыруды тергеу барысында құмар ойындар саласын реттейтін заңнамалар мен нормативтік актілердің бірқатар елеулі бұзушылықтары анықталды. Бұл заңсыз әрекеттер веб-ресурстар арқылы жүзеге асырылды, бұл ойын индустриясын реттейтін заңдарды бұзу болып табылады.

Қаралып отырған интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың фактілерін анықтау мақсатында ЖІҚ үшін қызығушылық тудыратын қылмыстық жоспардың құбылыстары туралы ақпаратты жинауды, өңдеуді және талдауды, криминогендік факторлардың әсерінен жедел жағдайдың өзгеруін бағалау мен болжауды көздейтін желілік ақпараттық кеңістіктің жедел-ізвестіру мониторингін жүзеге асырған жөн. Заңсыз ойын бизнесінің ұйымдастырушылары мен қатысушыларын анықтау үшін әртүрлі компьютерлік желілік «тұзақтарды» қолдануға болады. Ұсынылып отырған мониторинг нысаны құқық қорғау қызметкерінде желілік диалог жүргізудің тиісті дағдыларының болуын және сонымен бірге девиантты мінез-құлық үлгілері деп аталатын бірегей автоматтандырылған анықтау жүйелерін қолдануды көздейтіні анық.

Қазақстан Республикасының аумағында «Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесі» интеграцияланған деректер банкін іске асыру экономикалық тергеу қызметінің бөлімшелеріне интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін жасау тәсілін (тіркелген өтініштер мен хабарламалардың күндері, кезеңі және орны) сәйкестендіру жолымен өткен жылдардағы көп эпизодтық құқық бұзушылықтар мен құқық бұзушылықтарды талдауға және анықтауға мүмкіндік береді.

Осылайша, интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың фактілерін анықтау мақсатында интернет кеңістігінде құнды ақпарат алудың ерекшеліктері құқық қорғау жүйесінің кадрлық құрамына ғана

емес, сонымен бірге оған қолданылатын арнайы аналитикалық-іздеу шараларының формасына да айтарлықтай әсер ететіні анық.

Жүргізілген талдау нәтижесінде Интернет желісінде заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың негізгі сипаттамалары анықталды. Қылмыстық іс-әрекеттің қатысушылары мен ұйымдастырушылары анықталды, қолданылатын технологиялар мен әдістер анықталды, сондай-ақ инфрақұрылымның негізгі нүктелері локализацияланды. Сонымен қатар, клиенттерді тарту және қаражат айналымы тетіктері талданды. Алынған мәліметтер негізінде қылмыстық іс-әрекеттің сипаты, оның ауқымы және ұйымдық құрылымы туралы қорытынды жасауға болады, бұл құқық қорғау органдары үшін осындай заңсыз әрекеттерді тоқтату мен қудалаудың маңызды құралы болып табылады.

Интернет желісінде заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың анықталған сипаттамалары қатысушылардың ұйымшылдығы мен кәсібилігінің жоғары дәрежесін көрсетеді. Заманауи технологиялар мен жасырын операция әдістерін қолдану олардың құқық қорғау органдарынан жалтаруға деген ұмтылысын көрсетеді. Клиенттерді тарту тетіктерін талдау заңнамалық шектеулерді айналып өту үшін мұқият ойластырылған стратегияларды көрсетеді.

Алынған мәліметтер белгілі бір жағдайды тергеу үшін маңызды ақпарат беріп қана қоймай, сонымен қатар Интернет желісіндегі заңсыз ойын бизнесімен күресу шараларын күшейту қажеттілігін көрсетеді. Құқық қорғау органдары мен интернет-индустрия өкілдері арасындағы ынтымақтастықты жақсарту, сондай-ақ осындай қылмыстық құрылымдарға тиімді қарсы тұру үшін халықаралық өзара іс-қимылды жандандыру ұсынылады. Тұтастай алғанда, бұл криминалистикалық сипаттама онлайн - кеңістіктегі құмар ойындар саласындағы заңсыз әрекеттердің алдын алу және қудалау стратегиясын әзірлеу үшін негіз болып табылады.

Қорытындылай келе, онлайн-ортада заңсыз ойын бизнесі фактілерін анықтау ерекшелігі киберқауіпсіздік саласында білім беру мен ақпараттандыруды дамытудың маңыздылығын көрсетеді. Заңсыз онлайн-құмар ойындарының әдістері мен салдары туралы қоғамның, кәсіпкерлердің және мемлекеттік құрылымдардың хабардарлығын арттыру бұл құбылыспен сәтті күресудің негізгі элементі болып табылады. Виртуалды кеңістіктегі заңсыз ойын операцияларын анықтау және жолын кесу үшін зерттеулер мен технологияларды әзірлеуге инвестиция салуды жалғастыру өте маңызды. Осы қадамдардың барлығы қауіпсіз онлайн ортаны құруға, пайдаланушылар үшін тәуекелдерді азайтуға және онлайн құмар ойындар саласында адалдық пен ашықтықты сақтауға ықпал етеді.

Сонымен қатар, мемлекеттер мен халықаралық ұйымдар арасындағы ынтымақтастық заңсыз онлайн-құмар ойындарының трансшекаралық аспектілеріне қарсы күресте шешуші рөл атқаратынын атап өткен жөн. Ақпарат алмасу, жалпы стандарттарды әзірлеу және халықаралық құқықтық тетіктерді құру киберқылмыстың осы түрімен байланысты сын-қатерлерге тиімдірек және келісілген жауап беруге ықпал етеді.

Экономикалық тергеу қызметінің жедел-тергеу бөлімшелерінде Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесі шеңберінде қылмыстық істерді тергеудің тиімділігін арттыру мақсатында құқық бұзушылықтарды ашу және тергеп-тексеру үшін, Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру саласында компьютердің тарихын, көшірілген, жойылған файлдарды және т.б. қалпына келтіруге мүмкіндік беретін аппараттық бағдарламалық кешендер қазіргі заманғы сараптамалық дағдылары бар маман-сарапшыны міндетті түрде ескере отырып мамандандырылған топтар (бөлімдер) құру қажет.

Технологиялық ортадағы және қылмыскерлердің әдістеріндегі тұрақты өзгерістерді ескере отырып, деректерді анықтау және талдау әдістерін үнемі жетілдіруге назар аудару қажет. Жасанды интеллект, үлкен деректерді талдау

және цифрлық іздер сияқты жаңа технологияларды дамыту және енгізу құқық қорғау органдарының заңсыз онлайн құмар ойындарын анықтау және жолын кесу мүмкіндіктерін айтарлықтай күшейтуі мүмкін.

Жоғарыда аталған барлық аспектілер Интернет желісіндегі заңсыз ойын бизнесімен күресу тек технологиялық шешімдерді ғана емес, сонымен қатар қоғам мүдделерін тиімді қорғауды қамтамасыз ету және ойын индустриясының тұтастығын сақтау үшін құқықтық және әлеуметтік шараларды қамтитын кешенді және көп қырлы тәсілді қажет ететінін атап көрсетеді.

Бұдан әрі компьютерлік-техникалық сот сараптамасы маманының қорытындысы жасалады.

Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, ойын жабдықтарын және ойын аймағынан тыс интернет ақпараттық-телекоммуникациялық желісін пайдалана отырып, құмар ойындарды заңсыз ұйымдастыруға және өткізуге бағытталған жоғарыда аталған қылмыстық әрекеттер үлкен қоғамдық қауіпті білдіреді, аумақта құмар ойындарды ұйымдастыру және өткізу мемлекеттік реттеу негіздерін бұзу түріндегі қоғамдық қауіпті салдарлардың туындауының сөзсіз болуына әкеп соғады және Қазақстан Республикасының азаматтарының, мемлекет пен қоғамның құқықтары мен заңды мүдделеріне зиян келтіреді. Сондықтан тергеу-жедел іс-шараларды кешенді қолдану ғана осындай қылмыстарды ашу мен тергеудегі оң нәтижені шеше алады.

Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру заңсыз қызмет болып табылады және киберқылмыс санатына жатады. Мұндай заңсыз ойын бизнес -бұл адамдар покер, рулетка, ойын автоматтары және басқалары сияқты құмар ойындарға ставка жасай алатын онлайн платформаны немесе веб-сайтты құру және пайдалану болып табылады. Мұндай заңсыз құмар ойындарға алаяқтық, ақшаны жылыстату, ұтыстарды төлемеу немесе ойын нәтижелерін ұйымдастырушылардың пайдасына манипуляциялау кіруі мүмкін. Олар көбінесе ойын

индустриясының заңды операторлары реттейтін заңнамалық талаптар мен лицензиялау процедураларын елемейді.

Заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру, егер мұндай әрекеттер жүзеге асырылатын елдің заңнамасына қайшы келсе, қылмыстық қудалау мен жазалауды қоса алғанда, елеулі заңды салдарға әкелуі мүмкін. Сонымен қатар, мұндай қызмет пайдаланушылар үшін қаржылық тәуекелдермен байланысты болуы мүмкін, өйткені олардың жеке деректері мен қаржылық ақпараты ұрлануы немесе теріс пайдаланылуы мүмкін.

Қорытындылай келе, Интернет желісінде заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыруды тергеу кезінде тергеу әрекеттерін жүргізудің тактикалық ерекшеліктері әдістер мен стратегияларды үнемі жетілдіруді талап ететін күрделі және серпінді міндет болып табылады. Анонимділіктің жоғары деңгейі, қылмыстың трансшекаралық сипаты және технологияның қарқынды дамуы бірқатар проблемалық мәселелерді тудырады. Тиімді тергеу тек техникалық құзыреттілікті және заманауи цифрлық құралдарды пайдалануды ғана емес, сонымен қатар киберқылмыс әлеміндегі тұрақты өзгерістерге бейімделу икемділігін талап етеді. Азаматтардың жеке өмірін қамтамасыз ету мен дәлелдемелер жинау қажеттілігі арасындағы тепе-теңдік те айтарлықтай қиындық тудырады. Заңсыз онлайн құмар ойындарға сәтті қарсы тұру үшін құқық қорғау органдарының күш-жігерін жаһандық үйлестіру, халықаралық деңгейде ақпарат алмасу және жаңа қауіп-қатерлерге бейімделу және киберкеңістікте тиімді бақылауға қол жеткізу үшін қызметкерлерді үздіксіз оқытуға инвестициялау қажет.

Осылайша, онлайн-ортада заңсыз ойын бизнесін сәтті тергеу жан-жақты және көп деңгейлі тәсілді қажет ететінін атап өту маңызды. Сандық тергеу мамандары өз дағдыларын үнемі жетілдіріп отыруы керек, ал құқық қорғау органдары озық технологияларды белсенді түрде енгізіп, халықаралық ынтымақтастықты қолдауы керек. Сонымен қатар, онлайн-кеңістіктің қауіпсіздігін қамтамасыз ету мен азаматтардың құқықтары мен құпиялылығын

құрметтеу арасындағы тепе-теңдікті сақтау маңызды. Жаһандық келісілген әрекеттің қажеттілігі, жаңа сын-қатерлерге бейімделу және тәсілдерді үнемі жаңартып отыру бұл тақырыпты заманауи киберқауіпсіздік контекстінде өте өзекті етеді. Бұл мәселелерді шешу заңсыз онлайн құмар ойындармен тиімдірек күресуді қамтамасыз етеді және жылдам Технологиялық даму дәуіріндегі басымдық болып табылатын цифрлық кеңістіктегі қауіпсіздікті қолдайды.

Сотқа дейінгі тергеудің негізі дәлелдеу болып табылады. Қазақстан Республикасы қылмыстық процестік кодексінің 121-бабына сәйкес дәлелдемелер істі заңды, негізделген және әділ шешу үшін маңызы бар мән-жайларды анықтау мақсатында дәлелдемелерді жинаудан, зерттеуден, бағалаудан және пайдаланудан тұрады.

Қазақстан Республикасы қылмыстық процестік кодексінің 8-бабына сәйкес қылмыстық процестің міндеттері қылмыстық құқық бұзушылықтардың жолын кесу, бейтарап, тез және толық ашу, тергеу, оларды жасаған адамдарды әшкерелеу және қылмыстық жауаптылыққа тарту, әділ сот талқылауы және қылмыстық заңды дұрыс қолдану, адамдарды, қоғамды және мемлекетті қылмыстық құқық бұзушылықтардан қорғау болып табылады.

Осы міндеттердің орындалуын тергеуші мен жедел қызметкер дәлелдемелер мен олардың зерттеулерін жинауды қамтамасыз ете алады.

Күдіктінің іс-әрекетін саралауда анықтау мәселелері оның ниеті, уәжі және қылмыстық құқық бұзушылықтың салдары анықталғаннан кейін ғана мүмкін болатынын атап өтеміз.

Осыған байланысты Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінің 307-бабының 2-бөлігінде көзделген «заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың» саралау белгілерін, 5-тармағымен, яғни «Ақпараттық жүйе арқылы заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру» толықтыруын ұсынамыз.

Қорытындылай келе, Интернет желісінде заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыруды тергеу кезінде арнайы білімді пайдалану ерекшелігі онлайн-

құмар ойындар саласындағы киберқылмыстың қазіргі заманғы түрлерімен күресудің ажырамас элементіне айналады. Қылмыстардың трансшекаралық сипатына, технологиялардың қарқынды дамуына және заңнамалық нормалардың алуан түрлілігіне байланысты қиындықтар тергеушілерден цифрлық тергеу, криптовалюта және киберқауіпсіздік саласында жоғары құзыреттілікті талап етеді. Қиындықтарға қарамастан, Виртуалды кеңістіктегі ұйымдасқан қылмыстық топтарға сәтті қарсы тұру үшін үздіксіз оқытудың, халықаралық ынтымақтастықтың және бірыңғай стратегияларды әзірлеудің маңыздылығы атап өтіледі. Арнайы білім қоғамды қорғау мен азаматтардың жеке өмірін құрметтеу арасындағы тепе-теңдікті сақтай отырып, онлайн-ортада қауіпсіздікті тиімді тергеу мен қолдаудың кілті болады.

Интернеттегі заңсыз құмар ойындарды тиімді тергеу сонымен қатар құқық қорғау органдары, реттеушілер, технологиялық компаниялар және басқа да мүдделі тараптар арасындағы стратегиялық жақындасуды қажет ететінін атап өткен жөн. Ақпарат алмасу, оқыту және деректерді талдаудың жаңа әдістерін әзірлеу саласындағы бірлескен күш-жігер тергеу тиімділігін айтарлықтай арттыра алады. Киберқылмыстың серпінді сипатын және үнемі өзгеріп отыратын технологиялық трендтерді ескере отырып, Құқық қорғау органдары арасында өзектілікті және сараптаманың жоғары деңгейін сақтау басымдыққа айналады.

Арнайы білім онлайн-ортада заңсыз ойын бизнесіне қарсы тұрудың негізгі элементі болып табылады. Оларды цифрлық тергеу, технологиялық инновацияларды талдау және халықаралық ынтымақтастық шеңберінде дұрыс қолдану онлайн-құмар ойындар саласындағы киберқылмыспен тиімді күресудің негізін қалыптастырады, осылайша цифрлық кеңістікте қауіпсіздік пен сенімділікті қамтамасыз етеді.

Интернет желісіндегі заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыруды тергеу кезінде арнайы білімді пайдалану ерекшелігі киберқылмыстың қазіргі заманғы сын-қатерлеріне қарсы тұруда шешуші рөл атқарады. Цифрлық тергеу,

криптовалюта және киберқауіпсіздік саласындағы сараптамалық дағдылар құқық қорғау органдарының тиімді және жедел жұмысы үшін қажеттілікке айналуға. Олар цифрлық іздерді анықтауға және талдауға, заңсыз онлайн құмар ойындардың жолын кесу үшін озық технологияларды қолдануға және виртуалды кеңістікте қауіпсіздікті қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Үздіксіз оқыту мен халықаралық ынтымақтастықтың маңыздылығы табысты тергеу бірегей және мамандандырылған тәсілдерді қажет ететіндігін көрсетеді. Мұның бәрі онлайн құмар ойындар саласындағы киберқылмыспен күресудің сенімді әдістерін ғана емес, сонымен қатар қазіргі цифрлық әлемде тәуекелдерді тиімді басқару және цифрлық қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін негіз жасайды.

Сандық тергеу сараптамасы: цифрлық тергеу саласындағы мамандандырылған Білім онлайн-ортада заңсыз ойын бизнесін тергеу кезінде шешуші факторға айналады. Цифрлық деректерді талдау қабілеті, қылмыстық әрекеттің іздерін анықтау және озық технологияларды пайдалану онлайн-құмар ойындар саласында киберқылмыспен тиімді күресудің ажырамас элементтеріне айналады.

Криптовалюталар мен блокчейндегі құзыреттілік: криптовалюталарды заңсыз операцияларда кеңінен қолдануды ескере отырып, осы саладағы сараптамалық Білім маңызды құралға айналады. Блокчейн технологияларын талқылау қаржылық іздерді анықтауға мүмкіндік береді, осылайша тергеу тиімділігін арттырады және виртуалды активтерді теріс пайдаланудың алдын алады.

Киберқауіпсіздіктегі техникалық құзыреттілік: киберқауіпсіздік туралы терең білімі бар мамандар тергеушілердің алдында тұрған күрделі технологиялық қауіптерге тиімдірек төтеп бере алады. Бұған желілік қауіпсіздікті талдау, анықтау және антивирустық қорғаныс кіреді, бұл тез дамып келе жатқан киберқылмыс жағдайында маңызды болады.

Халықаралық ынтымақтастық: киберқылмыстардың трансшекаралық сипатын ескере отырып, мамандар халықаралық деңгейде белсенді ынтымақтасуға тиіс. Ақпарат алмасу, тергеу әдістерін стандарттау және елдер арасындағы оқыту ұйымдасқан киберқылмыспен күресудің маңызды элементтеріне айналуға.

Этикалық мәселелер және құпиялылық: арнайы білімді қолдану этикалық мәселелерді, әсіресе жеке деректерді қорғау және азаматтардың құқықтарын сақтау тұрғысынан көтереді. Тергеушілер қауіпсіздік пен құпиялылықты қорғау арасындағы тепе-теңдікті сақтауы керек, бұл тергеу барысында этикалық нормалар мен құқықтық негіздердің маңыздылығын көрсетеді.

Заңсыз ойын бизнесі саласындағы заңсыз әрекеттер: тергеу заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру құмар ойындарды реттейтін заңдарға зиян келтіріп, интернет желісі арқылы жүзеге асырылғанын анықтауға мүмкіндік берді. Бұл қоғамдық қауіпсіздікке қауіп төндіреді және мұндай тәжірибелерді болдырмау үшін шұғыл шараларды қажет етеді.

Негізгі қатысушыларды анықтау: тергеу барысында заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыруға және басқаруға қатысатын негізгі тұлғалар анықталды. Бұл кінәлі адамдарды ұстау және жауапқа тарту бойынша кейінгі операцияларға негіз бола алады.

Техникалық аспектілер: заңсыз әрекеттерде қолданылатын техникалық құралдар мен механизмдерге жүргізілген талдау заңсыз ресурстарға қол жеткізуді бұғаттау және жолын кесу жолдарын анықтау үшін маңызды ақпарат берді.

Заңнаманы жақсарту бойынша ұсыныстар: алынған тергеу нәтижелері негізінде интернет желісіндегі құмар ойындар саласын неғұрлым тиімді реттеуге бағытталған заңнамаға өзгерістер енгізу ұсынылады. Бұл құмар ойындарды заңсыз ұйымдастырғаны үшін жазаны қатаңдату және тиісті мемлекеттік органдардың Мұқият бақылауын қамтуы мүмкін.

Халықаралық ынтымақтастық: интернет желісінің ауқымын және заңсыз ойын бизнесінің жаһандық сипатын ескере отырып, осындай қылмыстық құрылымдарға қарсы тұру үшін ақпарат алмасу және бірлескен іс-қимыл үшін халықаралық ынтымақтастықты жандандыру ұсынылады.

Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыруды тергеу елеулі бұзушылықтарды анықтады және болашақта мұндай әрекеттердің жолын кесу бойынша шаралар қабылдауға негіз болды. Қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және осы саладағы қылмыстық әрекеттің алдын алу мақсатында интернет желісіндегі құмар ойындар саласын тиімді бақылау мен реттеуді қамтамасыз ету үшін қадамдар жасау қажет.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ДЕРЕККӨЗДЕРДІҢ ТІЗІМІ:

1. Қазақстанның әрбір төртінші тұрғыны-құмар ойыншы немесе осы тәуелділігі бар адамды біледі. [Электрондық деректер] // - Қол жеткізу режимі: <https://ztb.kz/kazdyi-cetvertyi-zitel-kazaxstana-igroman-ili-znaet-celoveka-s-etoizavisimosti> (жүгінген күн: 15.09.2023ж.)
2. Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 12 қаңтардағы № 219 «Ойын бизнесі туралы» Заңы. [Электрондық деректер] // - Қол жеткізу режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000219> (жүгінген күн: 10.10.2023ж.)
3. Қазақстан Республикасының 2004 жылғы 5 шілдедегі «Байланыс туралы» N 567 Заңы. [Электрондық деректер] // - Қол жеткізу режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z040000567> (жүгінген күн: 15.10.2023ж.)
4. Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрінің 2015 жылғы 24 ақпандағы «Байланыс қызметтерін көрсету қағидаларын бекіту туралы» № 171 Бұйрығы. [Электрондық деректер] // - Қол жеткізу режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1500010999> (жүгінген күн: 25.11.2023ж.)
5. Р.А. Севостьянов, Е.В. Просвирин. Заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру мен жүргізуді қылмыстық-құқықтық реттеу мәселелері: Монография. —М.: Юрлитинформ, —2013. —208 б.
6. А. Паевский. Психушкаға жету: Ресейлік ғалымдар құмар ойындар мәселесімен айналысты // Газета.ру. [Электрондық деректер] // - Қол жеткізу режимі: https://www.gazeta.ru/science/2006/06/21_a_679541.shtml?lj2 (жүгінген күн: 25.11.2023ж.)
7. П.В. Агапов. Ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету аспектісінде киберқылмысқа қарсы іс-қимыл: монография / РФ Бас. Прокуратура Акад. — М., —2014. —Б.11.
8. Е.В. Алфорова. Киберқылмыс: криминологиялық, қылмыстық-құқықтық, қылмыстық процесік және криминалистикалық талдау:

Монография / ғылым. басылымдар. Г. Смирнова; А.А. Егеревтің жауап.редакциясы, О.М. Якимова. —М.: Юрлитинформ, —2016. —Б.71.

9. А.А. Лихолетов. Ойын бизнесі саласындағы қылмыстар: қылмыстық-құқықтық және криминологиялық аспектілер: Монография. — Волгоград: Ресей ИМ ВА, —2015. —Б. 33.

10. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі. 2014 жылғы 3 шілдедегі № 226-V ҚРЗ. [Электрондық деректер] // - Қол жеткізу режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1400000226> (жүгінген күн: 10.12.2023ж.)

11. Е.С. Мейізова. Ойын бизнесі саласындағы мемлекеттік басқару органдарының бақылау және қадағалау қызметін құқықтық реттеу: заң. ғылымдар. канд. дисс. —Челябинск, —2015. —Б. 80-81.

12. А.Г. Себякин. Құмар ойындарды заңсыз ұйымдастыру және өткізу кезінде қылмыс жасау құралы ретінде ойын жабдықтарын зерттеу ерекшеліктері. // Сот сараптамасының теориясы мен практикасы. —2018. 13 Том. № 4. —Б. 52-59. [Электрондық деректер] // - Қол жеткізу режимі: <https://doi.org/10.30764/1819-2785-2018-13-4-52-59> (жүгінген күн: 10.12.2023ж.)

13. Е.С. Иванова, А.В. Бачиева, А.А. Папирник. Заңсыз ойын бизнесі саласындағы қылмыстарды сот-сараптамалық сипаттаудың жекелеген мәселелері туралы. Құқықтық және экономикалық зерттеулер журналы. Journal of Legal and Economic Studies, —2016, 2: —Б. 44–48. [Электрондық деректер] // - Қол жеткізу режимі: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://giefjournal.ru/sites/default/files/009..pdf

14. Қазақстан Республикасының 1994 жылғы 15 қыркүйектегі «Жедел-іздістіру қызметі туралы» № 154-ХІІІ Заңы. [Электрондық деректер] // - Қол жеткізу режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z940004000> (жүгінген күн: 14.12.2023ж.)

15. И.Н. Мосечкин. Заңсыз ойын қызметіне қарсы күрес: қылмыстық-құқықтық және криминологиялық аспектілер: [монография] / И.Н. Мосечкин. —Киров: Вятка мемлекеттік университеті, —2018. —163 б.

16. В.Д. Зеленский, Г.М. Меретуков, А.В. Гусев, С.А. Данильян. Қылмыстардың жекелеген түрлері мен топтарын тергеудің криминалистикалық әдістемесі: Оқу құралы / В. Д. Зеленский [және басқалар] —Краснодар: КубГАУ, —2013. —355 б.

17. А.И. Беляев. Құмар ойындарды заңсыз ұйымдастыру мен өткізуді тергеу әдістемесі. заң. ғылымдар. маг. дисс. —Томск, —2021. —79 б.

18. Қазақстан Республикасы Бас прокурорының 2014 жылғы 19 қыркүйектегі «Қылмыстық құқық бұзушылықтар туралы арызды, хабарды немесе баянатты қабылдау және тіркеу, сондай-ақ Сотқа дейінгі тергеп-тексерулердің бірыңғай тізілімін жүргізу қағидаларын бекіту туралы» № 89 Бұйрығы. [Электрондық деректер] // - Қол жеткізу режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V14W0009744> (жүгінген күн: 25.12.2023ж.)

19. И.Н. Мосечкин. Заңсыз ойын қызметіне қарсы іс-қимылдың қылмыстық-құқықтық шаралары. заң. ғылымдар. канд. дисс. —М., —2016. —190 б.

20. Е.А. Смолина. Құмар ойындарды заңсыз ұйымдастыру және өткізу. заң. ғылымдар. канд. дисс. —Красноярск, —2021. —113 б.

21. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 4 шілдедегі Қылмыстық-процестік кодексі № 231-V ҚРЗ. [Электрондық деректер] // - Қол жеткізу режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1400000231> (жүгінген күн: 10.01.2024ж.)

22. А.А. Лихолетов. Заңсыз ойын бизнесіне қарсы іс-қимылдың қылмыстық-құқықтық және криминологиялық мәселелері. заң. ғылымдар. канд. дисс. афтореф. —Саратов. —2013.

23. С.О. Кормильцева. Құмар ойындарды заңсыз ұйымдастыру және өткізу қылмыстық-құқықтық және криминологиялық аспектілер. заң. ғылымдар. канд. дисс. афтореф. —Қазан. —2018.

24. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі 2014 жылғы 3 шілдедегі № 226-V ҚРЗ. [Электрондық деректер] // - Қол жеткізу режимі: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000226> (қарау күні: 15.01.2024 ж.).

25. Википедиядан алынған материал – еркін энциклопедиясы: «Донатер» [Электрондық деректер] // - Қол жеткізу режимі: <https://ru.wikipedia.org/wiki/> (қарау күні: 15.01.2024 ж.).

26. Атырау қаласы сотының 2018 жылғы 16 қаңтардағы № 2311-17-00-1/1163 үкімі.

27. Қаржылық мониторинг жөніндегі уәкілетті органның құқық қорғау, арнаулы мемлекеттік және өзге де органдардың ақпарат алмасу жүйесінен қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыруға (жылыстатуға) және терроризмді қаржыландыруға қарсы іс-қимыл үшін қажет ақпаратты алу қағидалары мен негіздерін бекіту туралы Қазақстан Республикасы Қаржылық мониторинг агенттігі Төрағасының 2022 жылғы 15 наурыздағы № 21 және Қазақстан Республикасы Бас Прокурорының 2022 жылғы 24 наурыздағы № 54 бірлескен бұйрығы. [Электрондық деректер] // - Қол жеткізу режимі: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200027194#z66> (қарау күні: 19.01.2024 ж.).

28. Қазақстан Республикасы Қаржы министрінің 2014 жылғы 12 желтоқсандағы «Жасырын тергеу әрекеттерін жүргізу қағидаларын бекіту туралы» № 565 Бұйрығы. [Электрондық деректер] // - Қол жеткізу режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V14C0010027> (жүгінген күн: 19.01.2024 ж.)

29. А.Г. Себякин. Криминалистикалық маңызды ақпарат алу мақсатында компьютерлік техника саласындағы білімді пайдалану тактикасы. заң. ғылымдар. канд. дисс. —М., —2021. —271 б.

30. О. Я. Баев, Д. А. Солодов. «Тергеу әрекеттерін жүргізу. Ресей ҚПК криминалистикалық талдауы, тәжірибесі, ұсыныстары». Эксмо; —М., —2010. —164 б.

31. Н.К. Кузьменко. Қылмысты ашу және тергеу кезіндегі шұғыл тергеу әрекеттерін жүйелеу. Оқу құралы. —Киев. —1981, —96 б.

32. В.Н. Чернышов, Э.В. Сысоев, А.В. Селезнев, А.В. Терехов. Тергеуді техникалық-криминалистикалық қамтамасыз ету: Оқу құралы. —Тамбов: Тамб баспасы. Мемлекеттік техника.ун-та, —2005. —80 б.

33. Е.Е. Булатов. Қазақстан Республикасындағы Әділет органдарының қызметін цифрландыру: басқарудың тиімді модельдері. —Нур–Сұлтан. —2019. —108 б.

34. Д.В. Наметкин, Т.В. Серкова. Ойын жабдықтары мен интернеттің ақпараттық-телекоммуникациялық желісін пайдалана отырып, құмар ойындарды заңсыз ұйымдастыру және өткізу саласындағы қылмыстарды анықтау, ашу және тергеу. ЮрФак: онлайн құқықты зерттеу. —2019. [Электрондық деректер] // - Қол жеткізу режимі: <https://urfac.ru/?p=1271> (жүгінген күн: 22.01.2024 ж.)

35. В.Б. Вехов. Пластикалық карталар мен олардың деректемелерін қолдана отырып жасалған қылмыстарды тергеу ерекшеліктері: моногр. / В.Б. Вехов. —Волгоград: Ресей ИМ ВА, —2005.

36. Н.П. Яблокова. Криминалистика: практикум / ред. Н.П. Яблокова. —М. Заңгер, —2004. —518 б.

37. А.Б. Соловьев. Куәгер мен жәбірленушіден жауап алу. —М., —1974. —Б.5.

38. Қазақстан Республикасының 2017 жылғы 10 ақпандағы «Сот-сараптама қызметі туралы» № 44-VI ҚРЗ Заңы. [Электрондық деректер] // - Қол жеткізу режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1700000044> (жүгінген күн: 22.01.2024 ж.)

39. А.А. Макарин. Қылмыстық іс бойынша тергеу жүргізу кезінде маманның қатысуын оңтайландыру: дисс. ... з.ғ.к.: —Санкт-Петербург., —2006. —191 б.

40. М.А. Михайлов. Ақпараттық технологиялар дәуіріндегі тергеу әрекеттерінің болашағы: эволюция немесе революция. Мат-лар халықаралық ғылыми-практикалық конф. —Симферополь-Алушта, —2018. —Б. 72-74 [Электрондық деректер] // - Қол жеткізу режимі: <https://elibrary.ru/item.asp?id=35015534> (жүгінген күн: 24.01.2024 ж.)

ҚОСЫМША 1. Енгізу актісі

БЕКІТЕМІН
Қазақстан Республикасы ІІМ
Шырақбек Қабылбаев атындағы
Қостанай академиясы
қылмыстық процесс
және криминалистика
кафедрасының бастығы
полиция полковнигі

 С. Едресов

2023 жыл «18»

«Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың тергеу кезінде туындайтын типтік жағдайларда жедел-тергеу тобының іс-қимыл алгоритмі» тақырыбында оқу процесіне қор дәрісін енгізу туралы АКТІСІ

Комиссия құрамында:

төрағасы – қылмыстық процесс және криминалистика кафедрасы бастығының орынбасары, заң ғылымдарының кандидаты, полиция подполковнигі Е.С. Акимжанов;

комиссия мүшелері:

қылмыстық процесс және криминалистика кафедрасының профессоры, заң ғылымдарының кандидаты А.В. Брылевский;

қылмыстық процесс және криминалистика кафедрасының аға оқытушысы, заң ғылымдарының магистрі, полиция подполковнигі А.М. Ғалым

Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасы жанындағы Құқық қорғау органдары академиясының жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру институтының 2-курс магистранты Ерлан Құрманғалиұлы Иманғалиев дайындаған «Интернет желісін пайдалана отырып, заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырудың тергеу кезінде туындайтын типтік жағдайларда жедел-тергеу тобының іс-қимыл алгоритмі» тақырыбында қор дәрісі Қазақстан Республикасы ІІМ Шырақбек Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы қылмыстық процесс және криминалистика кафедрасының «Криминалистика» пәні бойынша сабақ өткізу кезінде оқу процесінде пайдаланылатыны туралы осы актіні жасады.

Комиссия төрағасы:

Е. Акимжанов

Комиссия мүшелері:

А. Брылевский

А. Ғалым

ҚОСЫМША 2. Енгізу актісі

«УТВЕРЖДАЮ»

Заместитель руководителя
Оперативного департамента
Агентства Республики Казахстан
по финансовому мониторингу

Альпимов Д.С.

03 2024 год

А К Т

внедрения результатов диссертационного исследования
«Методические рекомендации по вопросам организации незаконного
игорного бизнеса с использованием сети Интернет» в практическую
деятельность

Комиссия в составе:

председателя – заместителя руководителя Оперативного департамента АФМ
РК Альпимов Д.С

и членов комиссии:

Руководитель 3-го ОУ ОД АФМ РК Кулбаев С.Ж.

Оперуполномоченный по ОВД 3-го ОУ ОД АФМ РК Ермаханов А.К.

Составили настоящий акт о том, что магистрантом Академии правоохранительных органов при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан Иманғалиевым Ерланом Құрманғалиұлы, в ходе диссертационного исследования были подготовлены «Методические рекомендации по вопросам организации незаконного игорного бизнеса с использованием сети Интернет» и обсуждены в оперативном департаменте Агентства Республики Казахстан по финансовому мониторингу.

Форма внедрения является то, что «Методические рекомендации по вопросам организации незаконного игорного бизнеса с использованием сети Интернет», подготовленный магистрантом Академии правоохранительных органов при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан Иманғалиевым Ерланом Құрманғалиұлы, используются в практической деятельности.

Председатель комиссии:

Заместитель руководителя
Оперативного департамента АФМ РК

Альпимов Д.С.

Члены комиссии:

Руководитель 3-го ОУ ОД АФМ РК

Кулбаев С.Ж.

Оперуполномоченный по ОВД
3-го ОУ ОД АФМ РК

Ермаханов А.К.